

Павло Солодовник

БОРОТЬБА НЕСКОРЕНИХ

ХРОНІКА ВІЙНИ І ЗЛОЧИНИ РОСІЙСЬКИХ
ОКУПАНТІВ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ

2023

УДК 355.486(477)
С60

С60 Солодовник П.
Павло Солодовник
**Боротьба нескорених: хроніка війни і злочини
російських окупантів на Чернігівщині /**
Упоряд. – Київ : ВД «Дакор», 2023. – 166 с., іл.
ISBN 978-617-8066-53-6

Дуже важливо, щоб людство знало і назавжди запам'ятало правду про війну, жахи окупації і злочини російських військових. Одним із носіїв і зберігачів історичної пам'яті є подібні видання. Основна мета цієї книги – фіксація злочинів російських військових на території Чернігівської області. Цьому передував кропіткий процес збору інформації, аналізу документів і свідчень, систематизації лише підтверджених реальних фактів. Окрема цінність – фотографічні докази.

Дана книга є певним чином унікальним історичним документом і фактично єдиною своєрідною енциклопедією війни на Чернігівщині. Її вдалося створити, зокрема, завдяки фаховим консультаціям та всебічній підтримці військових та силових відомств Чернігівської області.

УДК 355.486(477)

ISBN 978-617-8066-53-6

© ТОВ "ЧЕЛАЙН МЕДІА ГРУП", 2023
© ТОВ «ВД «ДАКОР», 2023

ПЕРЕДМОВА

Про що ця книга і чому вона має історичну цінність

*Поховайте та вставляйте, Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю Волю окропіте.*

Тарас Шевченко

Той страшний ранок 24 лютого 2022 року жителям Чернігівщини запам'ятався на все життя. Ще більше в нашій пам'яті закарбувалися подальші події – запеклі бої, безсонні ночі у холодних темних підвалах, евакуація дітей під обстрілами, шматочок хліба на гурт, прощання назавжди, розстріли, вибухи, смерті, каліцтва, жорстокість, підлість ворога і врешті – звільнення кожного клаптика нашої рідної Сіверської землі.

Наша незламність закарбувалася не лише в пам'яті. Незламність і нескореність Українського народу відтепер назавжди карбується у нашому національному генотипі.

Туга за загиблими і розпач несправедливості розривають нас зсередини...

Боротьба досі триває.

Вже весь світ чітко зрозумів, що МИ – нація сильних, нескорених і вільних. Це розуміють і ті, хто прийшов до нас із війною, і ті, хто підтримує цю війну.

Варто усвідомити важливу істину – наша боротьба розпочалася багато століть тому. Українська історія просочена кров'ю наших героїчних предків. Україна весь час боролася за своє існування.

Також не забувайте про те, що Путін напав на Україну не 24 лютого 2022 року, а в лютому 2014 року. А гібридна прихована війна Путіна проти України розпочалася ще раніше.

Історія України – це історія постійного протистояння проти імперського зла. В усі історичні часи ми боролися за своє існування. І фраза «українці та росіяни – це один братній народ» – жалюгідний міф, який насаджували нам десятиліттями.

Ми кардинально різні. Інші на генетичному рівні.

Ніколи не були і точно не будемо «одним братнім народом».

Триває страшна пекельна війна...

Російські військові безжально вбивають українських дітей, розстрілюють беззахисних пенсіонерів, гвалтують жінок, відрізають голови українським захисникам і по-звірячому катують всіх, хто стає на їхньому кривавому шляху...

Під час окупації Чернігівської області загарбники вкотре розкрили свою справжню суть. Це психічно хворі і комплексно бідні істоти. Недарма з перших днів повномасштабного

наступу українці прозвали окупантів орками. Орки – це вигаданий вид істот у фентезійних творах. Це потворні варвари, загарбники-орди́нці, котрі служать силам зла, поєднуючи в собі найгірші людські риси.

На жаль, російські окупанти – це не вигадка, а реальне зло, з яким нам довелось зіткнутися в страшному двобої. За свої вчинки ворогам доведеться обов'язково відповідати. Росіяни своїми звірствами вже давно продемонстрували, що вони цинічно плюють на міжнародне право і звичаї війни. Це дика орда. Але попри все, ми прагнемо жити в цивілізованому мирному світі, де діють закони і де справедливість завжди перемагає.

Рано чи пізно всі російські військові злочинці постануть перед судами. Також дуже важливо, щоб людство знало і назавжди запам'ятало правду. Одним із носіїв і зберігачів історичної пам'яті є подібні видання.

Ця книга містить чотири розділи. В першому розділі в деталях і по днях описано хронологію подій з моменту повномасштабного вторгнення і до повного звільнення та зачистки області від ворога. Також в першому розділі розповідається про основні доленосні бої, облогу Чернігова та діяння росіян на окупованих територіях.

У другому розділі описано злочини російських окупантів на території Чернігівської

області (авіаційні бомбардування житлових районів Чернігова, вбивства цивільних, обстріли багатоповерхівки з танка). Також тут представлені унікальні фотографічні докази, результати експертиз і фрагменти свідчень та допитів.

Третій розділ присвячений окупації села Ягідне Чернігівського району. Рашистська нечисть майже місяць знущала над жителями цього села. Росіяни розстрілювали, катували і морили голодом людей. Не жаліли навіть немовлят... Розділ називається «Ягідне: концтабір у шкільному підвалі». Окупанти зігнали в підвал місцевої школи все село і утримували там майже 400 людей. У темряві, холоді, тисняві, без свіжого повітря... Неможливо передати словами ті пекельні муки, які пережили селяни. На жаль, не всі вижили... Ягідне – це одна із найбільш трагічних сторінок окупації.

Четвертий розділ концептуально дещо відрізняється від трьох попередніх. Тут акцент зроблений на елементах ворожої пропаганди та небезпеці так званих інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) на Чернігівщині. В четвертому розділі також наведені приклади цікавих історичних фактів про московитів і, зокрема, Путіна. І ключові тези – про подальшу боротьбу українців – у т.ч. про війну на різних фронтах після завершення бойових дій.

Основна мета цієї книги – фіксація злочинів російських військових на території Чернігівської області. Цьому передував кропіткий процес збору інформації, аналізу документів і свідчень, систематизації лише підтверджених реальних фактів. Повторюся, в цій книзі зібрані правдиві історії війни та документально підтверджені факти злочинів. Окрема цінність – фотографічні докази.

Візьму на себе сміливість заявити, що дана книга є певним чином унікальним історичним документом і фактично єдиною своєрідною енциклопедією війни на Чернігівщині.

Хочу подякувати людям, без якої ця книга не побачила б світ.

Щира вдячність за ідеї та фінансову підтримку народному депутату України від Чернігівщини Борису Приходьку.

Цю книгу вдалося створити, зокрема, завдяки фаховим консультаціям та всебічній підтримці військових та силових відомств Чернігівської області. Я щиро вдячний за допомогу і плідну співпрацю командувачу ОК «Північ» генералу Дмитру Красильникову, керівнику Чернігівської обласної прокуратури Станіславу Гуцесову, начальнику управління СБУ в Чернігівській області Олексію Ляху, керівнику Чернігівського обласного територіального центру комплектування та соціальної підтримки полковнику Олегу Гон-

чаруку і його заступнику полковнику Вадиму Лільчицькому. Також хочу подякувати за поради і консультації начальнику відділу протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту, Чернігівської обласної прокуратури Кирилу Пугачову, начальнику слідчого відділу Управління СБУ в Чернігівській області Андрію Просняку, прокурору відділу Чернігівської обласної прокуратури Сергію Крупко, речнику УСБУ в Чернігівській області Ярославу Молочко та всім, хто дотичний до створення цього друкованого проекту.

Літературне редагування здійснила Оксана Писана.

Ви тримаєте в руках книгу, на сторінках якої – біль, сльози, розпач, крик душі. Водночас – це книга про героїзм, патріотизм і незламність. Вона написана передовсім для того, щоб якомога більше людей у всьому світі дізналися (і завжди пам'ятали) правду про жахи війни, жорстокість російських загарбників і запеклу боротьбу українського народу. Окремі важливі меседжі адресовані, звісно, нам, українцям. Адже попереду у всіх нас ще багато протистоянь. Тому перегорнувши останню сторінку, пообіцяйте собі свято дотримуватися того, про що там написано.

Слава Україні!

**Павло Солодовник,
журналіст чернігівського
ЗМІ «ЧЕЛАЙН»**

РОЗДІЛ I

ПОЧАТОК ВІЙНИ. ХРОНОЛОГІЯ. ОСНОВНІ БОЇ

24 лютого 2022 року підлий кремлівський ворог рушив повномасштабною війною. Орки йдуть цілеспрямовано вбивати, грабувати, гвалтувати і знищувати все на своєму мерзотному шляху.

На Чернігівщині ранок 24 лютого 2022 року розпочався із ракетних ударів та вибухів, за якими послідувало безпосереднє повномасштабне вторгнення російської орди. О п'ятій ранку російські війська атакують Україну по всій лінії кордону – в Чернігівській, Сумській, Луганській, Харківській та Житомирській областях.

Обстрілюють всю країну.

ХРОНОЛОГІЯ ВІЙНИ

ЛЮТИЙ

24 лютого

На Чернігівщині російські загарбники найперше обстрілюють прикордонний пункт «Дніпровське». Вороги з безпілотників скидають вибухівку в наметовий табір прикордонників. Поранено 7 прикордонників. Після цієї атаки вцілілі побратими підривають міст через Дніпро.

Саме через цей міст з білоруської території російські війська планували заходити на наші землі по тому напрямку. До Білорусі від мосту менше кілометра.

Також в перші години наступу росіяни здійснили ракетний удар по головному пункту управління аеродромом ДСНС України у Ніжині. Під завалами опинилися шестеро людей. Ракетним ударом повністю зруйновано пункт управління Ніжинським аеродромом, травмовано 3 представники ДСНС, загинув полковник поліції Олександр Яцик. Згодом стає відомо ще про двох загиблих рятувальників.

Також окупанти обстріляли одну із будівель (навчальний корпус) військової частини у Гончарівському.

Дісталось і аеродрому Півці, що під Черніговом. Ворог кілька разів обстріляв аеродром. Загалом у росіян були особливі плани на цей об'єкт. Адже захопивши аеродром, ворог міг використовувати його безпосередньо за логістичним призначенням. Якби Півці захопили і туди почали б стягувати десант, військові припускають, що через це у Чернігова були б колосальні неприємності.

З самого ранку 24 лютого російські війська почали перетинати державний кордон України з російської та білоруської територій і шаленими темпами просуватися вглиб. Во-

роги заходили різними шляхами у т. ч. і через Сеньківку та Добрянку.

24 лютого 2022 року. Колони РФ перетинають державний кордон України в КПП «Сеньківка»

Російська техніка у Семенівці

Також величезні колони вже через Городню сунули в бік Чернігова.

В перші години наступу фактично все прикордоння Чернігівської області було окуповане або ізольоване.

Оборону Чернігова тримала 1-а окрема танкова бригада і 58-ма окрема мотопіхотна бригада. Дещо пізніше на допомогу чернігівцям із Сумської області вирушив полк Нацгвардії. Сили були катастрофічно нерівними. Якщо говорити, наприклад, про танки, то співвідношення (за оцінками військових) було приблизно 1 проти 25 чи навіть 1 проти 30. На жаль, не на нашу користь.

За словами керівника штабу оборони Чернігова полковника Дмитра Брижинського, у перші дні у місті було тільки орієнтовно 30 українських танків. Але завдяки героїзму та професіоналізму, зокрема, наших танкістів – ворог весь час отримував на горіхи.

Захоплювати Чернігівську область було направлено близько 30 000 російських солдатів. Взяти Чернігів і Київ «за 2-3 дні» було доручено угрупованню військ «Центр».

«Вже після обіду 24 лютого вони були в Седневі. Селище буквально здригалося від техніки. Центральною трасою безперервно йшли колони», – пригадує перший день окупації Седнева секретар місцевої ради Тетяна Моріляк.

Цього ж дня загарбники входять в сусіднє село Черниш, яке знаходиться за 25 кілометрів від Чернігова.

24 лютого о 15:30 оперативне командування «Північ» повідомляє про те, що підрозділи ЗСУ ведуть бій з росіянами в районі Рівнопілля Чернігівського району. Ворожі війська було зупинено.

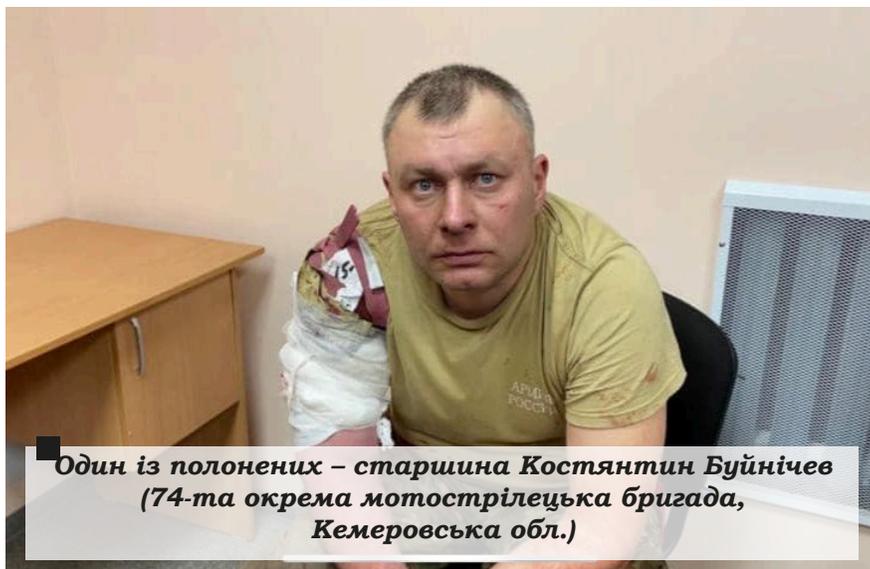

Знищений російський танк під Черніговом

Розбита ворожа техніка під Черніговом

Під Черніговом в полон здався цілий розвідувальний взвод 74-ої окремої мотострілецької бригади Росії.

Один із полонених – старшина Костянтин Буйнічев (74-та окрема мотострілецька бригада, Кемеровська обл.)

25 лютого

Росіяни продовжують наступ в бік Чернігова. На територію області заходять чергові колони загарбників. Цього дня відбулося чимало запеклих боїв на підступах до обласного центру.

Неподалік Ріпок окупанти колоною (пів сотні одиниць техніки) спробували знову атакувати Чернігів. Наступ знову був відбитий.

***Знищена російська бронетехніка.
Чернігівський напрямок***

Близько 20 одиниць ворожої техніки українські військові знищили по менському напрямку. Також знищено колону ворожої техніки, яка рухалася з гомельського напрямку на Чернігів.

Під Городнею 25 лютого ЗСУ ракетним ударом знищили до 20 одиниць ворожої техніки (танки, артилерія, БМП).

В ході вдалих боїв захоплено трофеї (ворожа техніка і документи з особистими даними російських військових).

За повідомленням Головнокомандувача Збройних Сил України Валерія Залужного, 25 лютого підрозділи 1-ї окремої танкової Сіверської бригади зупинили переважаючі сили окупантів по річці Білоус у напрямку Чернігова.

Також цього дня була знищена будівля Чернігівського обласного управління СБУ.

*Будівля обласного управління СБУ після пожежі
25 лютого 2022 року*

У Чернігівському обласному управлінні СБУ зберігався архів КДБ з масивами документальних матеріалів: близько 13 тисяч розсекречених справ репресованих радянською владою українців, а також документи радянської спецслужби – накази, листування, особові та агентурні справи ХХ століття. Загалом були розсекречені понад пів мільйона документів. Пожежа пошкодила дах і внутрішні приміщення будинку, а також повністю знищила архів.

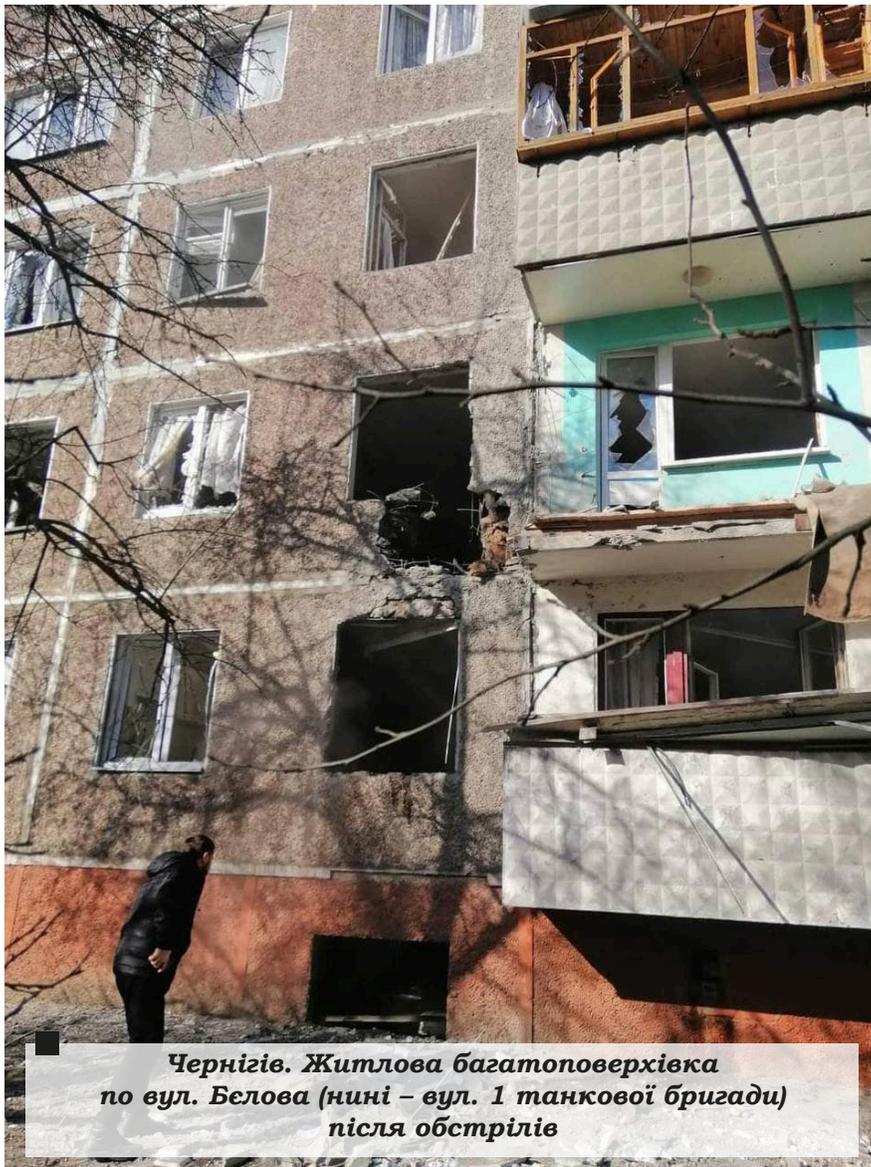
25 лютого на базі Чернігівської ОДА створюється обласна військова адміністрація на чолі з В'ячеславом Чаусом. Також військові адміністрації утворені в п'яти районах області на базі районних державних адміністрацій.

26 лютого

Наступ росіян триває. По всій області люди формують партизанські загони і створюють сили спротиву. Чернігів активно готується до вуличних боїв. У місті риють траншеї, облаштовують барикади, блокпости, готують коктейлі Молотова, тисячі добровольців формують загони територіальної оборони. Чернігів об'єднується і готується до вуличних боїв. Ворог здійснює аеророзвідку і бачить, що чернігівці готові дати рішучий бій. Це також відіграє важливу роль – росіяни розуміють, що просто так Чернігів їм не взяти. Окупан-

ти починають усвідомлювати, що північна фортеця їм не по зубах.

Вдень 26 лютого російські війська обстрілюють Чернігів з «Градів».

Чернігів. Житлова багатопверхівка по вул. Белова (нині – вул. 1 танкової бригади) після обстрілів

Обстрілюють житлові будинки та лікарні. Чернігівські рятувальники героїчно гасять пожежі. Найбільше руйнувань в мікрорайоні ЗАЗ і біля гіпермаркету «Епіцентр».

При спробі прорватися до міста знищено 2 танки окупантів, в полон потрапляють двоє росіян (про це більш детально буде в наступному розділі).

Знищений під Черніговом російський танк

27 лютого

Запеклі бої тривають. Російські війська здійснили ракетний удар по центральній частині Чернігова. Удар був спрямований на приміщення Чернігівської міської ради, але ракета влучила у двір між дитячою стоматологічною поліклінікою, дитячою бібліотекою і житловою 9-поверхівкою.

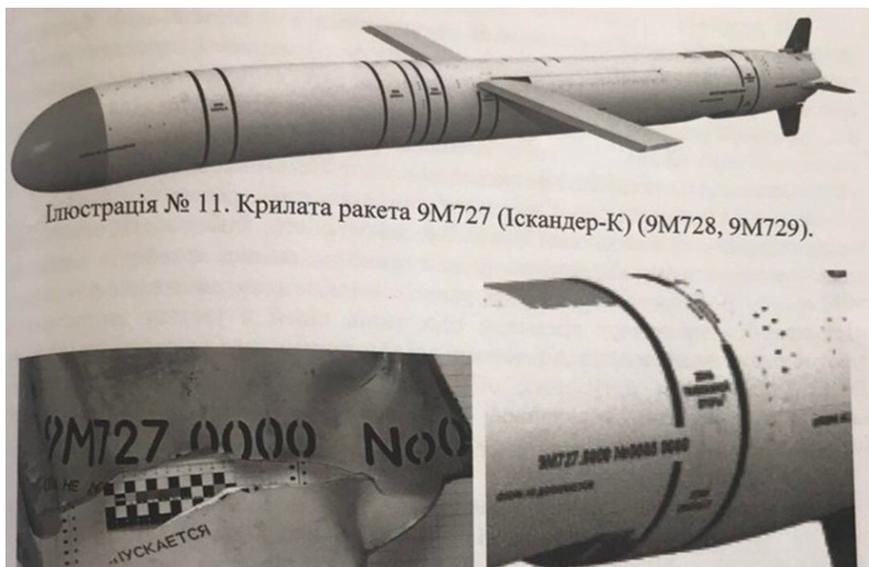

Наслідки обстрілу центру Чернігова

Наслідки обстрілу центру Чернігова

Встановлено, що даний ракетний удар був здійснений одним з найсучасніших модифікованих крилатих ракет «Іскандер-К».

Сучасні модифіковані крилаті ракети «Іскандер-К», якими росіяни вдарили по центральній частині Чернігова

До речі, приблизно у ці ж дні росіяни били також по приміщенню Харківської міськради та будівлі обласної адміністрації. Ворог наносив удари по адміністративних будівлях влади тих міст, які не здавалися і чинили героїчний супротив.

Також росіяни цього дня обстріляли молодіжний хаб – колишній кінотеатр імені Щорса. Удари також були спрямовані на Чернігівську міськраду, але ракети впали поруч.

Приміщення кінотеатру після авіаудару

Цього дня в Ічні місцеві жителі голіруч прогнали російських окупантів. Біля Прилук одним з підрозділів ЗСУ знищено танкову роту армії Росії разом з особовим складом.

Стало відомо, що свій штаб управління наступом росіяни розгорнули у селі Вишневе (Ріпкинська громада). Там же організували великий логістичний пункт.

28 лютого

Обстріли частішають. Вночі ворожа ракета влучила в житловий будинок у центрі Чернігова. Триває масований обстріл околиць обласного центру. Внаслідок обстрілів починається масштабна пожежа гіпермаркету «Епіцентр», який за добу згорів майже дотла.

Окупанти обстрілюють село Киїнка касетними боєприпасами.

На околицях Чернігова виявляють ворожі ДРГ, які за підтримки бронетехніки намагаються прорватися до міста. Ворожих диверсантів було знищено.

***Центр Чернігова після обстрілів.
Фото – Чернігівська міська рада***

Також в останній день лютого 2022 року внаслідок чергового ракетного удару по центральній частині Чернігова частково зруйновано будівлю центральної міської бібліотеки імені Коцюбинського та бібліотеки для дітей імені Довженка.

Також цього дня ворожа ракета влучила у п'ятиповерховий житловий будинок по вул. Ремісничка – загорілися дві квартири на першому й другому поверхах. Також снаряд влучив у магазин на Центральному ринку. В цьому районі снарядами пошкоджено будівлю дитячого садка. Військові припускають, що всі ці удари були націлені на телевізійну вежу, яка знаходиться в цьому районі. Цей об'єкт мав важливе комунікаційне значення.

*Вирва від удару ракети біля бібліотеки
ім. Коцюбинського*

БЕРЕЗЕНЬ

1 березня

Через північні окуповані громади Чернігівщини курсує військова російська техніка. Загарбники в окупованих селах прикордоння встановили блокпости. В деяких селах облаштовують штаби.

Окупанти обстрілюють житлові райони Чернігова з ракетних систем залпового вогню «Град». Обстріли мікрорайону Масани та проспекту Миру (виїзд із міста у напрямку Ріпок).

1 березня вороги окупували село Стара Басань Бобровицької громади.

«Було дуже страшно. Вони з автоматів по всьому стріляли. Брали людей у полон. Мого зятя забрали і потім прийшли до нас. Діти біля мене стоять, плачуть... Ми всі перелякані. Їх було четверо. Потім ще двоє на БТР під'їхали. Цілу годину я, мій чоловік і четверо дітей стояли під прицілом автоматів. Вони шукали українських військових. Змушували дитину брати в руки гранату», - пригадує перший день окупації жителька села Інна Сіра.

Загін територіальної оборони селища Олишівка 1 березня поблизу місцевого підземного газосховища затримує двох диверсантів. Охорону об'єкта посилюють.

У Чернігові триває облаштування фортифікаційних споруд. Місто активно готується до вуличних боїв.

Чернігів. Березень 2022 року

2 березня

Вороги продовжують стягувати війська у чернігівському напрямку. Обстріли Чернігова і навколишніх сіл тривають. Звуки вибухів чути за десятки кілометрів.

*Розбомблені житлові будинки в Новоселівці.
Фото – Юрій Білак*

Авіаційним ударом росіяни вдарили по Чернігівській районній лікарні з пологовим та ковідним відділеннями. Пошкоджено чимало приміщень. У лікарні тимчасово зникає електрика.

Працівники районної лікарні готують їжу на вулиці через відсутню після авіаудару електрику

Ракетами в цей день також обстрілюють мікрорайон Бобровиця.

3 березня

Один із найтяжчих і найтрагічніших днів для Чернігова. Вранці росіяни обстріляли нафтобазу, загорілося пальне. Протягом дня окупанти безжалісно бомбили Чернігів з літаків. Приблизно о 12:16 авіація збройних сил РФ здійснила бомбардування житлових районів Чернігова за допомогою некерованих авіабомб. За даними міжнародної організації «Amnesty International», росіяни скинули щонайменше 8 авіабомб на житловий район по вул. Чорновола. За іншими даними – 6 бомб.

Після авіаційного удару було виявлено 4 вирви в землі і 2 дірки в багатоповерхівках. Це свідчить про те, що бомб було, ймовірно, все ж таки 6. При цьому одна авіабомба впала буквально за кілька метрів від будинку. Якби в багатоповерхівку влучила б і третя бомба – звичайно, наслідки були б набагато трагічніші.

За даними Чернігівської обласної прокуратури, внаслідок авіаційного удару по житлових багатоповерхівках по вул. Чорновола загинули 14 людей.

Наслідок авіаудару

*Житловий будинок по вул. Чорновола,
в який влучила авіабомба*

Російська авіація також атакувала дві школи у районі Старої Подусівки та приватні будинки. 3 березня від авіаудару військ РФ по школі № 18 загинув чемпіон України з кікбоксингу, срібний призер Кубка світу Євген Звонук, його тіло знайшли 6 березня під завалами будівлі.

За даними Чернігівської ОВА, внаслідок авіаударів 3 березня загинули 47 людей (38 чоловіків і 9 жінок).

За оцінками міжнародних неурядових організацій («Human Rights Watch» та «Amnesty International»), ці авіанальоти безпосередньо є воєнним злочином російської армії.

3 березня окупаційні війська заходять в село Ягідне Чернігівської області. Про звірства рашистів та знущання над цивільними піде мова в одному із розділів цієї книги. У Ягідному російські військові загарбники утримували в підвалі школи понад 350 місцевих мешканців, серед них було 77 дітей, зокрема 5 немовлят. Окупація Ягідного – це одна із найжорстокіших сторінок війни...

4 березня

Активна фаза війни триває. Вороги систематично обстрілюють артилерією житлові квартали Чернігова. Також накривають об'єкти критичної інфраструктури.

У Ріпках російські військові захопили місцевий відділ поліції, застреливши при в'їзді в населений пункт беззбройного місцевого жителя.

«Ворожі солдати відібрали в місцевих трактор, вантажівку «Камаз», розграбували два продовольчі магазини. Вночі техніка агресора їздила вулицями і прожекторами засліплювала вікна жителів. За наявною інформацією, на загальний збір містян, який

відбувся біля ріпкинської Свято-Миколаївської церкви, прибула колона військової техніки з позначкою «О». Представник загарбників, який назвався полковником поліції, почав диктувати людям свої порядки. У разі непокори погрожував застосувати силу, аж до розстрілу селища артилерією. Вимагав віддати усю вантажну техніку та проголосив комендантську годину. Представник загарбників заборонив місцевим збиратися, знімати військову техніку, наближатися до поліцейського відділку. Містяни на пропозиції загарбників не приставали, співали гімн і виказували свою патріотичну позицію. Вони показували займам фото та відео з мережі, як ворога зустрічає українське військо. На це інтервенти заперечували, що втрати в них значно менші. Особа, яка назвалася полковником поліції, сказала, що доповідь керівництву про несприйняття місцевим населенням окупації. Натомість почав перемовини з жителем міста, який до 2010 року був начальником поліції Ріпок. Містяни вказаній особі жодних владних чи переговорних повноважень не делегували», - таке повідомлення з'явилося на сайті Державної прикордонної служби України 4 березня.

На околицях Чернігова за допомогою ПЗРК «Ігла-1» 1985 року випуску українські війсь-

кові збили новітній російський багатоцільовий надманеврений винищувач четвертого покоління Су-35 (вартість якого 40-65 млн. доларів США).

4 березня в окуповані села Сновської громади приїжджають співробітники ФСБ, спілкуються із старостами, розпитують всю важливу для них інформацію про об'єкти інфраструктури.

Російські спецслужби шастають в Хотуничах та Камці. Після уважного вивчення території і обстановки 7 березня окупанти встановлюють в Хотуничах свій блокпост.

5 березня

Противник продовжує наступальні дії.

Підрозділи 6-ї загальновійськової армії РФ та 1-ої танкової армії Західного військового округу РФ висуваються для проведення наступу на Чернігів та Ніжин.

На околицях Чернігова в мікрорайоні Масани українські військові збили російський штурмовик Су-34, який бомбив Чернігівщину. Обидва пілоти катапультиувалися, обох знайшли. Один загинув, а інший – Олександр Красноярецв вижив. Після приземлення майор Красноярецв вбив місцевого чоловіка, який вийшов на вулицю з будинку. Льотчика взяли в полон.

***Збитий 5 березня під Черніговом російський пілот
Олександр Красноярецв***

В подальшому Красноярецєва обміняли на п'ятьох наших пілотів (про це в одному із інтерв'ю розповів начальник Головного управління розвідки Міністерства оборони України, генерал-майор Кирило Буданов).

В районі падіння літака виявлено авіаційні бомби. За даними експертиз, літак був оснащений чотирма авіабомбами ОФЗАБ-500 (фугасно-запальні авіабомби).

Авіаційні бомби з літака Красноярецєва

6 березня

Чернігівщина продовжує оборонятися і чинить лютий супротив окупантам. Внаслідок постійних обстрілів багато населених пунктів залишилося без електроенергії.

Ворожі атаки продовжуються. Російські окупанти скидають на житлові будинки важкі бомби, призначені для фортифікаційних споруд.

6 березня вороги обстріляли музей-заповідник Михайла Коцюбинського і обласний художній музей імені Григорія Ґалаґана.

***Некерована російська авіабомба ФАБ-500
(вага – 500 кілограмів)***

7-9 березня

Обстріли тривають.

7 березня росіяни обстріляли чернігівський дитячий садок і школу № 19. Пошкоджений Єлецький Успенський монастир.

8 березня російські окупанти знову скидають на Чернігів кілька некерованих авіабомб ФАБ-500. Продовжують обстрілювати околиці і житлові райони міста. 9 березня російські нелюди обстріляли цивільних, які намагалися виїхати з Чернігова. Загинули 15-річний хлопчик та жінка.

9 березня підрозділи ЗСУ звільнили від рашистів село Вікторівка Іванівської громади і сусідній хутір Драчівщина.

Знищена техніка окупантів у Шестовиці

Це були одні з перших звільнених населених пунктів на Чернігівщині. Ворог в село Вікторівка зайшов 6 березня. Загалом в селі було понад 50 одиниць ворожої техніки. Після втечі з Вікторівки росіяни продовжували обстріли села і околиць.

Розбиті ворожі колони у Шестовиці

9 березня у Лукашівці точаться запеклі бої. Військові зазначають, що ця битва була однією із найбільших в ході оборони Чернігівщини.

Лукашівка

Військовослужбовці 2 роти чернігівського 21 окремого стрілецького батальйону та 16-го окремого мотопіхотного батальйону 58 ОМПБр ім. гетьмана Івана Виговського тримали оборону в Лукашівці і навколо неї, завадивши російським військам повністю оточити Чернігів.

Знищена техніка під Лукашівкою

В боях за Лукашівку росіяни використовували касетні боеприпаси.

Залишки від касетних снарядів у Лукашівці

Знищена техніка і розкидані боеприпаси біля церкви у Лукашівці

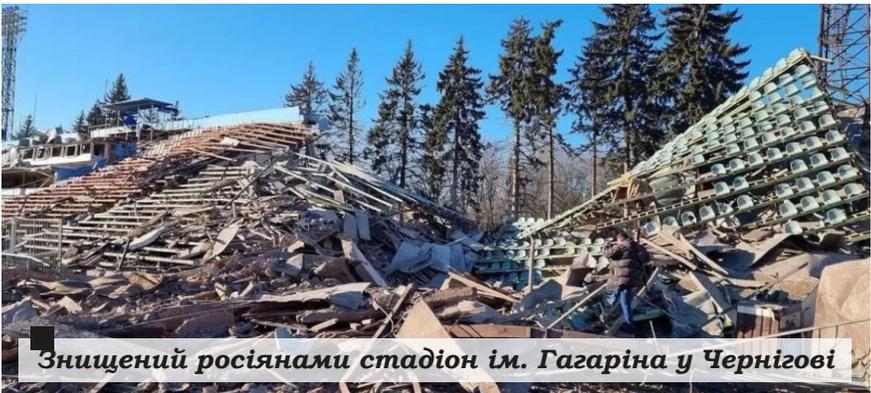
Речі російського солдата (ймовірно, загиблого), знайдені в Лукашівці

10 березня

Збройні сили України на території Чернігівської області знищили дивізіон балістичних оперативно-тактичних ракетних комплексів «Іскандер-М». Також в цей день один із підрозділів ОК «Північ» вступив у бій із переважаючими силами противника. Внаслідок героїчних вчинків наших військових були взяті трофеї: 10 робочих танків, зенітно-ракетний комплекс та броньовану евакуаційну машину.

11 березня

Вночі російська авіація здійснила ворожі авіаудари по стадіону ім. Гагаріна. Деякі авіаудари були скеровані на об'єкти цивільної інфраструктури. Перед цим стадіон кілька разів обстрілювали з мінометів. На території спортивного комплексу знаходилися підрозділи ТРО.

Трьома 500-кілограмовими бомбами зруйновано будинок Василя Тарновського (пам'ятку архітектури кінця ХІХ століття, тут розташовувалася юнацька бібліотека).

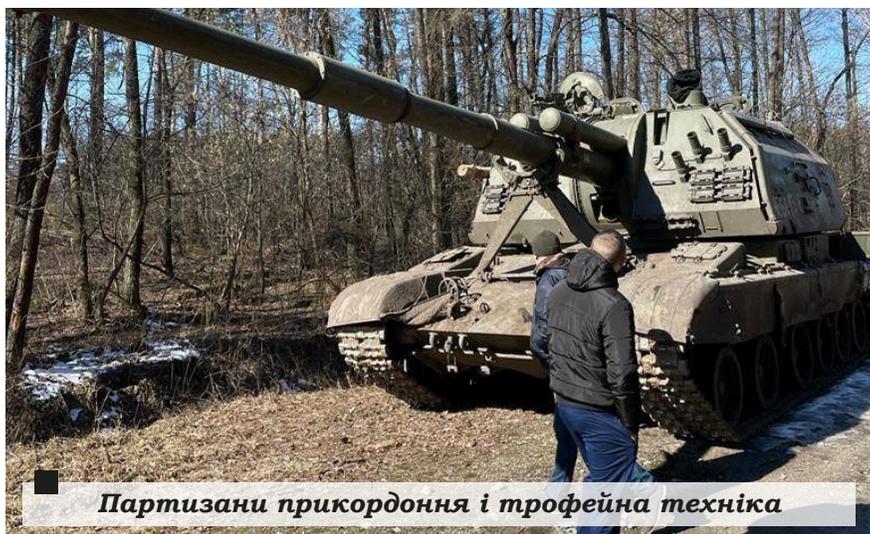
Чернігів. Дитяча бібліотека після авіаударів

Одна бомба також впала на стадіон під трибуни і не вибухнула.

Близько 18:30 вороги обстрілюють житлові будинки в мікрорайоні Шерстянка. Руйнувань також зазнають об'єкти соціальної інфраструктури: тепло-, газо-, електро-, водопостачання.

В районах області продовжується народний спротив.

Керівник Ріпкинської районної спільноти мисливців та рибалок Анатолій Кульгейко підірвав себе і двох окупантів гранатою, щоб не видавати списки місцевих мисливців. Герой з Ріпок помер від травм в лікарні.

Протитанкісти однієї з військових частин оперативного командування «Північ» знищили 9 одиниць танків, БМП, БТР та близько 50 військовослужбовців армії окупанта. Також цього дня чернігівські захисники ліквідували ворожий літак Су-34.

12 березня

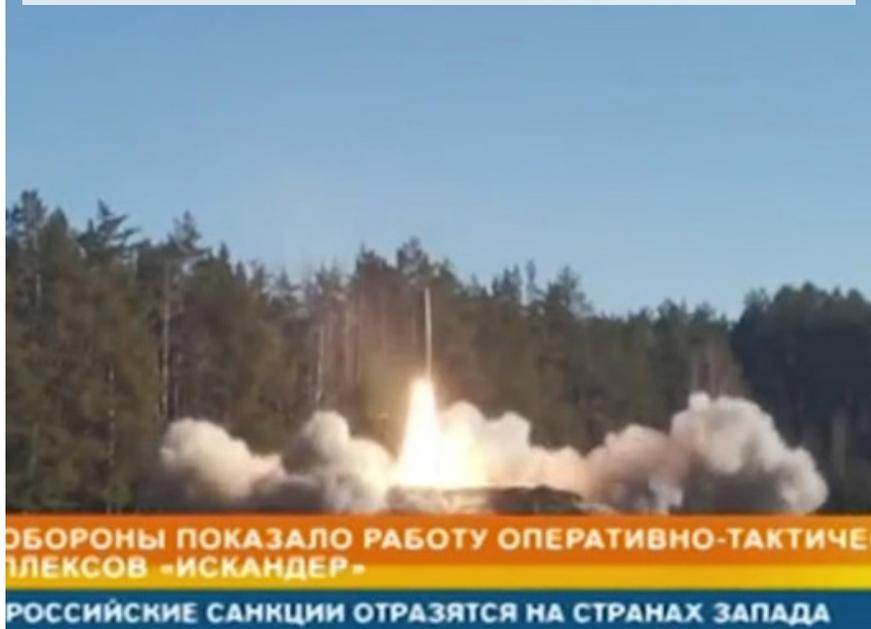
Близько 2 години ночі ракетним ударом росіяни зруйнували готель «Україна» у Чернігові.

Зруйнований ракетним ударом готель «Україна» у Чернігові

В готелі і поблизу взагалі не було людей, тому обійшлося без жертв. Хоча на російському телебаченні показали пропагандистський ролик про те, як окупанти вдарили новітньою зброєю по базі іноземних найманців, які, буцімто, дислокувалися в чернігівському готелі. Росіяни заявили, що знищили кілька десятків легіонерів. А загалом, мовляв, в готелі проживало близько двохсот «нацистів». Цікаво, чи самі пропагандисти вірять в маячню, яку вигадують? До речі, вартість ракети, якою знищили будівлю готелю «Україна», приблизно співмірна вартості самого готелю.

■ ***Запуск ракети по готелю «Україна»
(кадр із новин російського телебачення)***

Також вночі (близько 03:25) окупанти здійснили авіаналіт на вулицю Жабинського і стадіон «Локомотив».

13 березня

Росіяни здійснили черговий терористичний акт у Чернігові. Вночі окупанти здійснили три авіанальоти. Внаслідок авіаударів постраждали кілька багатоповерхівок в районі ЗАЗу. Зруйнований гуртожиток, де загинула родина з 5 осіб, з яких троє – діти (трирічні двійнятка – хлопчик й дівчинка і їхня 12-річна сестричка)...

Також відомо про смерть чоловіка, який проживав на 6 поверсі.

***Знищена авіаударом багатоповерхівка в мікрорайоні
ЗАЗ***

Російські окупаційні війська обстрілюють центр міста і спальні райони.

Ввечері ворог двічі намагається прорватися в Чернігів. Наступальні дії супроводжувалися авіанальотом і застосуванням «Градів». На околицях міста точаться запеклі бої. Під Черніговом наші військові знову збивають російський літак.

14 березня

Триває 19 день повномасштабної війни.

Вночі ворог поціливі в Національний університет «Чернігівська політехніка». Пошкоджено навчальний корпус. Близько 06:00 у Чернігові від бомбового нальоту була зруйнована одна з насосних станцій подачі води на місто. Внаслідок бомбардування насосної станції загинуло четверо людей.

Приблизно о 09:00 під час обстрілу російськими окупаційними військами в адміністративну будівлю АТ «Чернігівгаз» потрапив снаряд.

Російські загарбники вкотре обстріляли житлові будинки та соціальну інфраструктуру міста. За інформацією Генеральної прокуратури, внаслідок обстрілів 14 березня загинуло 10 людей.

В цей день росіяни з «Ураганів» обстрілюють Ніжин.

А у селі Мохнатин російські звірі з БМП роз-

стрілюють трьох підлітків. Жертвами стали 17-річні брати-близнюки Богдан і Євген Самодії та їхній 18-річний друг Валентин Якимчук. Окупанти відкрили по хлопцях шквальний вогонь, коли ті просто йшли вулицею свого села. Валентину Якимчуку відірвало ногу та знесло пів голови. Від важких поранень на місці загинув один із братів-близнюків – Євген Самодій, а Богдан Самодій – дорогою до чернігівської лікарні.

14 березня внаслідок влучного вогневого ураження українські війська знищили російський командний пункт та значну кількість його живої сили і військової техніки.

15 березня

Ворог не полишає спроб захопити Чернігів. Захисники із військової частини ОК «Північ» знищили п'ять ворожих БМ-21 «Градів» та транспортно-заряджальних машин.

16 березня

Черговий трагічний день війни. Це день жахливих втрат...

Близько 10 ранку в Чернігові російські війська обстріляли людей, які стояли в черзі по хліб. Тоді загинуло не менше 18 людей і 26 отримали поранення.

Мирні жителі стояли в черзі за хлібом у кіоск біля заднього входу магазину «Союз»

на вулиці Доценка. Удар було завдано з реактивної системи залпового вогню «Град». У черзі стояло багато людей.

Місце вбивства мирних чернігівців, які стояли в черзі за хлібом

Приблизно в цей же час снаряди влучили також у сусідній житловий будинок із двох сполучених корпусів по вулиці Доценка, 25, та Пухова, 127. Там почалася пожежа, в якій загинули двоє людей.

Залишки снаряда і обстріляна багатопверхівка

Росіяни цього дня безжально обстрілюють містян.

За добу вбито 53 людини...

Під Черніговом на позиції біля заправки «Укрнафта» зайшла ворожа ДРГ – група з 16 осіб. У полон до росіян потрапляють четверо наших захисників: Олександр Антоненко, Микола Комлаченко, Юрій Агопшук і Олександр Остапенко.

Олександра Антоненка наприкінці 2022 року обміняли і він повернувся додому.

На момент написання книги решта воїнів залишалася в полоні.

Вночі українські сили ППО знищили російський військовий бомбардувальник Су-34, який завдавав авіаудари по Чернігову.

Під Черніговом гине чернігівський журналіст, бойовий медик, молодший лейтенант 1-ї окремої танкової Сіверської бригади Володимир Андрійченко. Він поїхав машиною вивозити поранених, але росіяни розстріляли автомобіль і його.

Володимир Андрійченко

*Розстріляна росіянами машина
Володимира Андрійченка біля в'їзду до Чернігова*

Орки знову намагаються прорвати оборону Чернігова за підтримки авіації та артилерії. Наші захисники збивають черговий Су-34.

Сили Територіальної оборони зупинили спробу російських військових прорватися до Чернігова. Артилерія ЗСУ знищила склад боєприпасів та понад 10 паливозаправників російських окупантів.

В лавах російської армії починаються панічні настрої. Великі втрати беруть верх над пропагандою і шизофренією величі. Кремлівці починають чітко розуміти, що додому можуть не повернутися. Принаймні живими...

17 березня

Близько 10-ї ранку російські війська обстріляли цивільних чернігівців, які перебували на вулиці у центрі міста. Загинули 14 осіб, багато травмованих. Експертиза встановила, що росіяни вбили чернігівців касетними боєприпасами. Це трапилося по вул. Чорновола.

***Залишки вбивчих касетних боєприпасів
по вул. Чорновола***

У місті через значні пошкодження водопроводів і насосних станцій практично всюди відсутня вода. Люди беруть воду із річок Стрижень та Десна.

17 березня 2022 року. Чернігів. Черги по воду

Оборонцями Чернігова відбито дві спроби просування російських військових.

Під Прилуками сили спротиву розбили групу окупантів. Захисники поповнили свій парк техніки окупантською одиницею РСЗВ «Ураган», ще одну підбили. Цього дня кремлівська армія на Чернігівщині зазнала значних втрат як в техніці, так і серед особового складу.

18 березня

Українські захисники з числа військ оперативного командування «Північ» знищили ворожу техніку: комплекс РЕР «Торн» та командно-спостережний пункт БТГр.

Артилерійським ударом по артилерії противника захисники знешкодили дві ворожі батареї.

19 березня

Обстріли Чернігова тривають.

Росіяни обстріляли Чернігівську міську лікарню № 2.

20 березня

Надвечір у Чернігові росіяни обстріляли мікроавтобус, який підвозив воду людям. Двоє людей загинули. Ще двоє отримали сильні поранення.

21 березня

Ворог наступальних дій по чернігівському напрямку не веде. Окупанти залізують рани і поповнюють сили.

На Сіверському напрямку російські війська вводять на територію України додаткові підрозділи, зокрема батальйонні тактичні групи зі складу 90-ї танкової дивізії.

22 березня

Російські війська здійснили спробу зайти на північні околиці Чернігова з боку окупованого села Товстоліс. Значна кількість бронетехніки штурмувала лижну базу на північних околицях Чернігова, взяття бази давало можливість окупаційним військам закріпитись на околиці міста.

Зруйнована окупантами лижна база біля Чернігова

Зранку 22 березня підрозділи 41-ої армії окупантів зайняли частину лижної бази, взявши частину українських військово-службовців в оточення. Проте розвідники 1-ої танкової бригади і 134 батальйон охорони вибили противників із зайнятих позицій.

23 березня

Вночі російська авіація розбомбила автомобільний міст через Десну біля Чернігова.

*Зруйнований міст через Десну.
Фото – Максим Дондюк*

Також окупанти обстрілюють пішохідний міст у Чернігові. Люди (у т.ч. 11-річний хлопчик) отримують осколкові поранення.

Російська армія обстріляла харчове підприємство в Чернігові. Снаряд потрапив у машинну залу й пошкодив магістральний аміакопровід. Концентрація аміаку в повітрі перебуває в межах норми. Катастрофи вдалося уникнути через те, що аміак був заздалегідь викачаний ще на початку бойових дій.

Сили захисту Чернігівщини знищили російську багатоцільову броневітку «Тигр».

24 березня

Місяць доблесного протистояння окупантам.

Через відсутність успіхів на фронті ворог біснується і продовжує обстрілювати мирне населення. Впродовж ночі російська артилерія та авіація завдавали артилерійських та авіаційних ударів по Чернігову. На жаль, цього дня є втрати: мінімум двоє загиблих і один поранений.

Цікавий факт – в бібліотеках тимчасово окупованих територій Луганської, Донецької, Чернігівської та Сумської областей російські військові почали вилучати українську історичну та художню літературу. Для цього задіяли російські підрозділи «воєнної поліції».

У Городні Чернігівської області відомі ви-

падки вилучення книжки «Справа Василя Стуса» Вахтанга Кіпіані. Окупанти мають перелік заборонених до згадування імен: Мазепа, Петлюра, Бандера, Шухевич, Чорновіл. Книжки про історію українських Майданів, АТО/ООС, історії українських визвольних змагань, шкільні підручники історії України, наукову та популярну історичну літературу знищують на місці або вивозять у невідомому напрямку.

25 березня

Чернігів перебуває в умовному оперативному оточенні ворога. Останній міст через Десну (пішохідний) через постійні обстріли і величезні пошкодження закривають.

Щонайменше 1,5 години російські військові обстрілювали гуманітарний коридор до Чернігова. Було скупчення цивільних людей та автомобілів, які чекали на дозвіл, аби переправитися до Чернігова або забрати своїх рідних звідти. Ворожий безпілотник зафіксував скупчення людей і одразу почалися обстріли. Спочатку росіяни стріляли зі «Смерчу», потім з артилерії калібром 122 мм, далі підключився міномет, а на фінальному етапі – навіть танк.

Ці злочини проти цивільного населення фіксують іноземні журналісти – знімальна група каналу TRT World (Туреччина). В той

момент осколкове поранення отримав і відомий український журналіст Андрій Цаплієнко.

Андрій Цаплієнко

«Дострибався. Маю невеличке осколкове. Лікар пообіцяв, що до перемоги заживе. Це сталося 25 березня близько 16:50 під час обстрілу гуманітарного коридору до Чернігова», – зазначив Цаплієнко.

25 березня росіяни викрадають зі Сновська міського голову Олександра Медведьова

і місцевого бізнесмена Григорія Божка. Також у полон потрапляють кілька місцевих чоловіків. Всього окупанти тоді забирають з собою 7 людей.

26 березня

Російські військові знову атакували Чернігів. Внаслідок обстрілів пошкоджено дві школи та чимало житлових будинків.

Ворог також завдав авіаудару по одному з сіл Чернігівського району та обстріляв село в Ніжинському районі.

27 березня

Окупанти не полишають надії взяти Чернігів. Під час наведення понтонного мосту через Десну поблизу Чернігова загинув начальник штабу 40-го інженерно-саперного полку (в/ч 14330, Ішим, Тюменська область, РФ) підполковник Олександр Корник. Разом із ним загинуло 8 російських військових, 17 поранено. Шість тіл вбитих російських солдатів не змогли дістати з води і їх знесло течією в невідомому напрямку. Вслід за «руським кораблем».

За словами військових, на Чернігівщині в період активних бойових дій було дві «Чорнобаївки» (мається на увазі локації, де наші війська постійно масово знищували ворога) – це Шестовиця і Седнів.

28 березня

Російська армія кілька разів обстрілювала житлові райони у північній частині міста. Значні пошкодження будинків та цивільної інфраструктури. За офіційним повідомленням міської влади станом на 28 березня вже відомо про загибель понад 350 чернігівців (мова йде про період з 24 лютого по 28 березня 2022 року). У лікарнях міста на кінець березня перебуває близько півтисячі поранених. Більшість з них – цивільні. Щоденно у дві лікарні привозять приблизно по 40 людей.

28 березня окупанти знищили мости в районах населених пунктів Конотоп, Стара Рудня, Смяч, Малий Дирчин та Великий Дирчин (північ Чернігівщини).

За наявними даними, російські військові відійшли з населених пунктів Сновської громади.

Загарбники продовжують блокувати Чернігів.

На Чернігівщині українські військові ОК «Північ» знищили: 2 бронеавтівки «Тигр», вантажний автомобіль «Урал» з БК та танк Т-72. Також наші військові пошкодили 8 одиниць техніки противника, захопили вантажний автомобіль «Урал» з сухими пайками. За повідомленням ОК «Північ», втрати по живій силі противника за день становили до 22 солдат.

28 березня росіяни повертають із полону викраденого 25 березня бізнесмена із Сновська Григорія Божка. Разом із ним повертаються з полону ще троє місцевих жителів. За свою свободу Григорій Божок заплатив окупантам кругленьку суму. Також «ФСБшники» забирають у бізнесмена дорогу елітну машину.

Анатолій Сірий – взятий у полон росіянами

29 березня

Бої за Чернігів тривають. Путінські солдати продовжують вбивати цивільне населення і обстрілювати житлові райони міста. Біля Чернігова під артилерійський обстріл потрапили волонтери, які везли вантаж для військових та містян. Люди отримала контузії та поранення, вантаж та автомобілі знищені.

Росіяни беруть в полон старосту села Нові Боровичі Сновської громади Анатолія Сірого. Чоловіка так і не повертають назад. Досі (на момент написання книги) вважається безвісти зниклим.

29 березня російське ЗМІ «РИА Новости» оприлюднило заяву заступника міністра оборони РФ О. Фоміна:

«Російська делегація за підсумками першого дня стамбульських переговорів оголошує про два кроки щодо деескалації конфлікту назустріч Україні: у військовій сфері – кардинальне скорочення військової активності на Київському та Чернігівському напрямках».

Утім, активні бойові дії і обстріли продовжуються.

30 березня

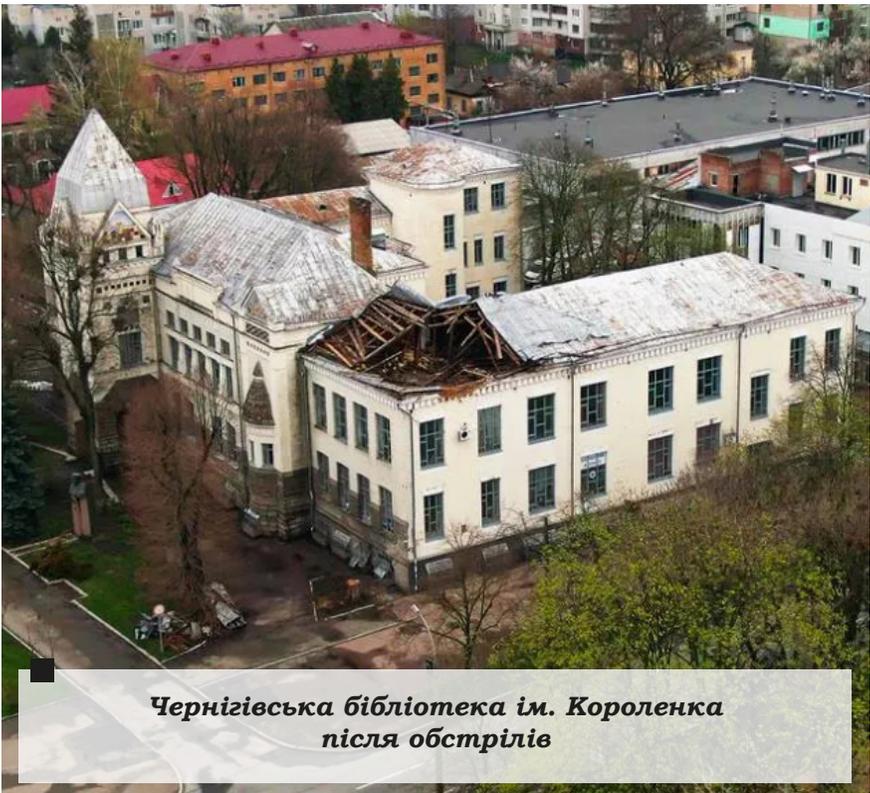
Вночі Чернігів і передмістя Ніжина зазнали потужних артилерійських ударів. По Ніжину також здійснили удари з авіації. Постра-

ждала цивільна інфраструктура. У Ніжині постраждало 6 мирних громадян, з них 1 дитина. Одна людина померла. Пошкоджено 10 приватних будинків, 3 зруйновано.

У Чернігові вночі була перестрілка із стрілецької зброї. Як потім з'ясувалося, це була чергова спроба ворожих ДРГ проникнути в місто.

Внаслідок обстрілу пошкоджено будівлю Чернігівської обласної бібліотеки ім. Короленка.

Близько 11:00 п'ять автобусів цивільних і

*Чернігівська бібліотека ім. Короленка
після обстрілів*

волонтерів потрапили під прицільний вогонь російських військових, коли намагалися проїхати в оточене місто, щоб евакуювати людей.

Разом з волонтерами під обстріл потрапили близько 10 людей. Внаслідок цього жахливого терористичного акту загинула волонтерка, четверо людей отримали поранення.

30 березня з'явилося повідомлення Міноборони: «За повідомленнями місцевих мешканців, у селі Новий Биків (Чернігівська область) російські солдати взяли у заручники та посадили у вантажівки місцевих дітей. Мета цих дій – страхування колони військової техніки на марші. Окрім того, окупанти використовують дітей як заручників – для гарантії, що місцеве населення не видаватиме координати переміщення ворога українським захисникам».

Також в Міноборони додали, що подібні випадки фіксуються в Сумській, Київській, Чернігівській, Запорізькій областях.

Цього дня Збройні Сили України розбили підрозділ логістики російських військових на Чернігівщині.

30 березня росіяни обстрілюють з артилерії будівлю Головоштамту в Чернігові. Це був один із останніх обстрілів по Чернігову перед виходом окупантів.

Обстріляний головпоштамт Чернігова

31 березня

На Чернігівщині українські військові звільнили два населені пункти: Слобода та Лукашівка.

Лукашівка. Перші дні після деокупації

Лукашівка перебувала в окупації 21 день.

Підбита російська техніка на вулицях Лукашівки

*Пошкоджена церква у Лукашівці
(тут був штаб окупантів)*

Після звільнення села від російських не-людів біля церкви були виявлені тіла розстріляних людей. Під час окупації російські військові займалися грабунком населення, відбирали продукти й свійську худобу. У Лукашівці загарбники розстрілювали українських військових полонених, катували цивільних.

Зафіксовано кілька випадків розстрілів росіянами полонених українських солдатів.

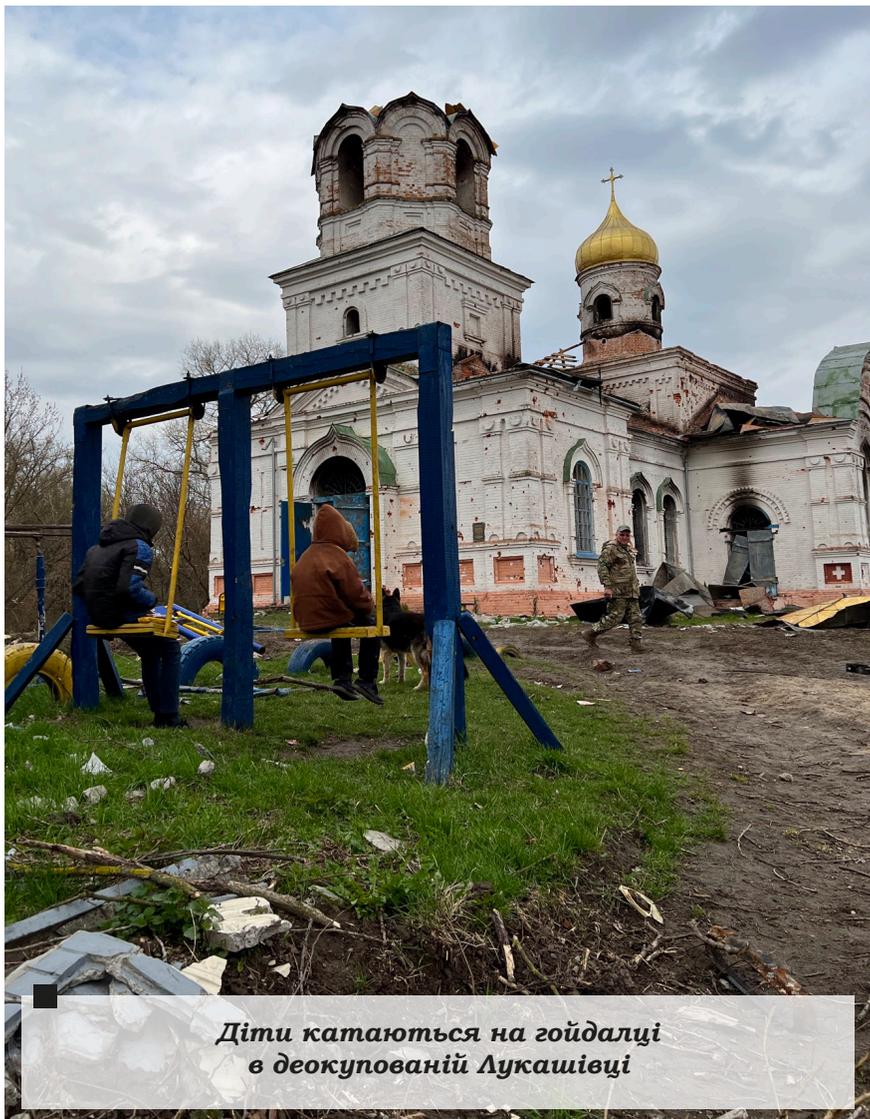
Також у перші дні окупації загарбники знущалися над місцевим 17-річним хлопцем, били, різали ножом йому шию, погрожували відрізати голову.

9 березня внаслідок прямого попадання російського снаряду в будинок по вул. Зелена, 33 загинула родина селян (Олег і Світлана Боярченки). Місцеві зазначають, що в будинку також були їхні внуки – хлопчики, 13 і 14 років. Внаслідок пожежі будинок згорів дотла. Знайшли залишки тіл, ймовірно, лише двох осіб.

За словами місцевих, у Лукашівці росіяни тіла вбитих цивільних, військових і своїх загиблих солдатів спалювали в крематорії.

Також у Лукашівці зафіксований випадок державної зради. За словами місцевих жителів, 18-річний (за деякими, даними йому було 17 років) хлопчина Денис Б. в перший же день окупації перейшов на бік ворогів:

поселив їх у власному будинку, надавав усю необхідну інформацію про селян, здавав колишніх військових, учасників АТО, здав позиції українських підрозділів, які дислокувалися на фермах біля Лукашівки.

*Діти катаються на гойдалці
в деокупованій Лукашівці*

Під час звільнення села російські війська були розгромлені у процесі відступу в момент переправи через Десну. Частина загарбників все ж втекла.

Росіяни відпускають з полону міського голову Сновська Олександра Медведьова.

Новоселівський напрямок вільний від окупантів.

За даними ОК «Північ», на новоселівському напрямку було вбито близько 700 росіян і вдвічі більше поранено. Українці знищили понад 30 з 90 броньованих машин, чотири «Гради», два «Урагани», по десять «САУ» й танків. Втрати українців – до сотні загиблих і близько 300-400 поранених, а також четверо полонених.

Військові (солдати, офіцери, тероборона), які загинули на полі бою на пагорбах, у Новоселівці, під Новоселівкою, на лижній базі, на кладовищі «Яцево» й на виїзді з Чернігова (дані із спільного проєкту «Висота» «Текстів» та газети «Вість»):

4 березня

1. Андрій Катков (49 років, Переяслав-Хмельницький).
2. Микола Галицький (40 років, Ворожба Сумської області).

5 березня

3. Володимир Піпкун (35 років, Чернігів).

9 березня

4. Ярослав Шульга (40 років, Чернігів).
5. Олександр Серій (53 роки, Бірки Козелецького району).

10 березня

6. Тарас Тишевський (36 років, Чернігів).
7. Олег Завгородній (58 років, Неданчичі Ріпкинського району).
8. Олег Куриленко (23 роки, Сновськ).

11 березня

9. Юрій Косьмін (37 років, військовий, місце реєстрації невідоме).
10. Валентин Мацута (66 років, Новоселівка).

13 березня

11. Сергій Боровик (31 рік, Чернігів).
12. Володимир Большак (50 років, Чернігів).

14 березня

13. Олег Примаченко (47 років, Чернігів).
14. Андрій Михайлов (45 років, військовий, місце реєстрації невідоме).

15 березня

15. Іван Карцан (26 років, Коростень Житомирської області).
16. Олександр Букин (34 роки, Чернігів).

16 березня

17. Володимир Пілеко (54 роки, Углова Рудня Ріпкинського району).
18. Едуард Тягун (45 років, Дмитрівка Пол-

тавської області).

19. Дмитро Татаренко (34 роки, Чернігів).

20. Володимир Андрійченко (37 років, Чернігів).

21. Валерій Ісаченко (59 років, Чернігів).

22. Юрій Білик (53 роки, Новгород-Сіверський).

23. Андрій Красноталь (39 років, Новоселівка).

24. Микола Селівон (49 років, Новоселівка).

17 березня

25. Віталій Кравченко (30 років, Київ).

26. Олександр Ковтун (50 років, Бахмач).

27. Віктор Дичук (27 років, військовий, місце реєстрації невідоме).

28. Олег Лебедев, загинув біля лижної бази (52 роки, Остер).

22 березня

29. Олександр Мироненко, загинув біля кладовища «Яцево» (39 років, Новгород-Сіверський район)

23 березня

30. Василь Михайлов (48 років, Чернігів).

31. Олександр Насінник (30 років, Чернігів).

32. Денис Федотов, загинув біля лижної бази (34 роки, Бобровиця).

33. Віктор Мельниченко, загинув біля лижної бази (59 років, Чернігів).

34. Віталій Сікан, загинув біля лижної бази (46 років, Козелець).

35. Андрій Красковський (33 роки, Чернігів).

36. Юрій Герасименко, загинув біля лижної бази (51 рік, Куликівка).

Дата смерті невідома

37. Роман Гурин (47 років, місце реєстрації невідоме).

38. Володимир Григоренко (33 роки, Миколаївська область).

39. Євгеній Мовчан (47 років, Чернігів).

40. Олександр Руденко (46 років, Поліське Козелецького району).

41. Євгеній Тетяненко (28 років, Погорільці Новгород-Сіверського району).

42. Олег Зарічанський (48 років, Любечанинів Козелецького району).

*У цьому переліку – лише
загиблі під час боїв, тіла яких
вдалося розшукати, вивезти й
ідентифікувати.*

*Насправді загиблих більше...
Когось не вдалося знайти й
опізнати, а хтось пізніше помер у
госпіталі чи в лікарні.*

1 квітня

Переломний момент від початку повномасштабного вторгнення.

Через російський обстріл Чернігівського обласного центру сучасної онкології двоє працівників зазнали осколкових поранень, ще одна людина отримала контузію.

Російський військовослужбовець 21-ї окремої мотострілецької бригади військової частини № 12128 збройних сил РФ 1 квітня 2022 року розстріляв двох мешканців села Гайворон. Людей утримували у погребі в Дмитрівській громаді Ніжинського району. Один з вбитих – учасник АТО, інший – місцевий мисливець.

Після відходу противника підрозділами Збройних Сил України взято під контроль населені пункти Рудня, Шевченкове, Бобрик, Стара Басань, Нова Басань, Макіївка, Погреби, Бажанівка, Володимирівка, Шняківка, Сальне, Софіївка, Гаврилівка.

Росіяни покинули Городню. Перш ніж піти, окупаційні війська Росії підірвали переправу та відрізали частину громади від зв'язку з Черніговом. На околицях Городні росіяни залишили розбиту техніку.

Ворожа техніка біля Городні

2-3 квітня

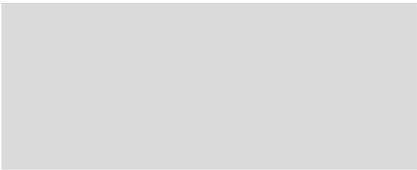
Доленосна дата – 2 квітня.

Чернігівщину майже повністю звільнено від окупантів.

2-3 квітня – фінальне зачищення.

Повністю всі окупанти виходять з території Чернігівської області 4-5 квітня 2022 року.

6 квітня в Грем'ячі Новгород-Сіверського району прикордонники підняли український прапор.

ПОВНІСТЮ
ВСІ ОКУПАНТИ
ВИХОДЯТЬ
З ТЕРИТОРІЇ
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ
4-5 КВІТНЯ
2022 РОКУ

РОЗДІЛ 2

ЗЛОЧИНИ РОСІЙСЬКИХ ОКУПАНТІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Обстріляна багатоповерхівка у Чернігові: злочин російського танкіста Кулікова

Вранці 24 лютого 2022 року на території України через село Сеньківка Чернігівської області вдираються тисячі російських окупантів. Серед них – танковий екіпаж з військової частини 41659 – 35-ої окремої гвардійської мотострілецької бригади у складі 41-ї загальновійськової армії РФ, яка дислокується у Алтайському краї (м. Алейськ, пров. Ульяновський, буд. 65). Російські окупанти на танку Т-72Б3 (бортовий номер 500) перетинають кордон чужої для них країни і спокійно собі їдуть у напрямку Чернігова. Солдати чітко розуміють, що вони – в Україні. Хоч зазвичай більшість з тих, хто потрапляє в полон, розповідає маячно про «ми ехали на ученія».

Екіпаж танку: командир батальйону – майор Леонід Щьоткін, оператор-навідник танку старший сержант Михайло Куліков і третій – водій-механік Дмитро Абойков. Подальша розповідь буде саме про цей танковий екіпаж, зокрема про російського танкіста Михайла Кулікова, про його коротку історію

війни, злочин, полон і в'язницю.

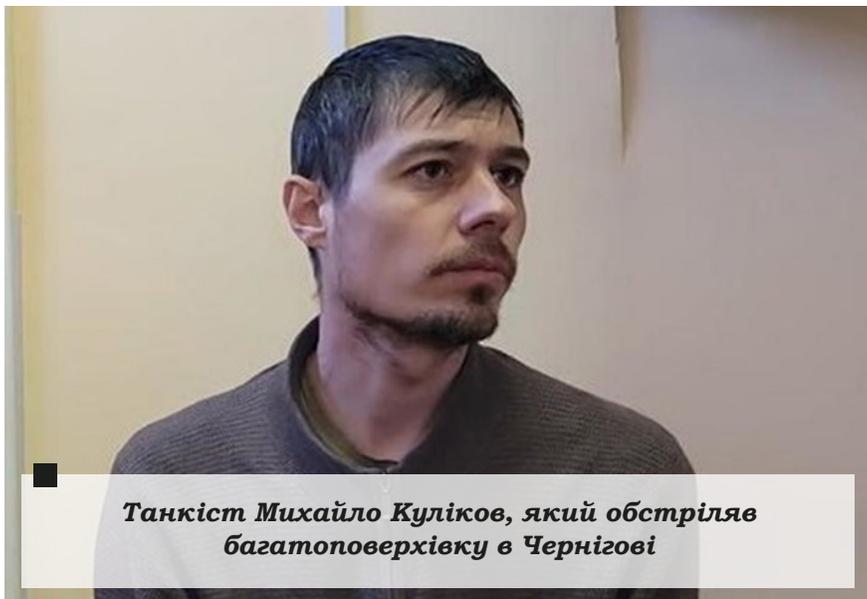
Куліков – середньостатистичний росіянин, яких Путін сотнями тисяч відправляє на вірну смерть. Парадокс в тому, що лєвова частина таких вояк абсолютно не проти їхати вбивати «хахлов», «нацистав» і «бандеровцев». От тільки коли потрапляють у полон, то героїзм і імперський рускій дух кудись зникають. Натомість всі стають «жертвами пропаганди». Ніхто з них буцімто не знав, куди їде, ніхто не стріляв, ніхто не вбивав і взагалі вони «вне палітікі і хотят дамой к мамє». Хто вбиває українців, гвалтує дітей, відрізає голови, знищує села і міста, розстрілює цивільних і катує військових – вони не знають.

Вони «вне палітікі»...

Тому процес фіксації злочинів російських окупантів має надзвичайно важливу роль. Кожен злочинець війни має бути покараний.

Яскравий приклад – справа танкіста Кулікова, про яку і піде мова далі.

Михайло Куліков народився 21 вересня 1991 року у селі Новослав'янка Кемеровської області. З 2013 року пішов на контракт до лав російської армії. Службу проходив у вже згаданій вище військовій частині, яка знаходиться в Алтайському краї (м. Алейськ). У 2017 році в нього народилася дитина, у 2018 році – друга. А в 2022 році батько двох дітей сів у танк і поїхав разом із путінською ордою

Танкіст Михайло Куліков, який обстріляв багатопверхівку в Чернігові

вбивати таких же діток, тільки українських.

13 січня 2022 року з Алейська залізницею разом із військовою технікою і особовим складом підрозділ Кулікова вирушив до сусідньої із Чернігівською Брянської області (станція Унеча).

А потім – в прикордонні ліси на межі Росії та Білорусі.

23 лютого 2022 року разом із побратимами Куліков отримав зброю, медичні аптечки і сухпайки на 3 дні.

О 2-й годині ночі 24 лютого колоною з 5 танків, 1 БТРа і 2 БМП вони вирушили на межу кордонів України, Білорусі та Росії у напрямку «Монуumenta дружби», що в Сеньківці Чернігівської області.

«Десь о шостій годині ранку 24 лютого ми перетнули державний кордон України через пункт Сеньківка. Назва пункту була з українською літерою «і», тому ми одразу зрозуміли, де знаходимося. Я спитав про мету нашого перебування в іншій країні у командира майора Щьоткіна. Він відповів, що не знає цього», – зазначає Михайло Куліков.

До самого вечора ворожа колона їхала Чернігівщиною і на ніч окупанти зупинилися у лісі поблизу якогось села. Наступного дня (25 лютого) загарбники продовжили рух і ввечері прибули в село Товстоліс Чернігівського району.

До Чернігова залишалося близько 10 кілометрів.

У селі Товстоліс був підірваний міст, тому окупанти зупинилися. Загарбники почали встановлювати переправу, але нічого не вийшло, тому залишилися на ніч в цьому населеному пункті. Вранці частина колони поїхала з села (неподалік росіяни знайшли об'їзд). Танки також рушили в бік переправи і ґрунтовою дорогою заїхали в село Терехівка. Тут по загарбниках почала працювати наша артилерія. Один танк українські захисники підбили, решта втекла в поле, роз'їхавшись урізобіч. Куліков з танку здійснив три постріли навмання в бік лісосмуги. Куди саме влучили

снаряди і чи вбив тоді когось Куліков – невідомо.

Звертаю увагу на те, що росіянин чітко розумів, що снаряди бо-йові, що це аж ніяк не навчання і головне – він знав, що знаходиться на території чужої держави.

Потім танки через Терехівку все ж пробираються фактично впритул до Чернігова.

«Ми почали питати у командира про те, що відбувається. Він нам сказав, що наше завдання – добратися до аеродрому у Чернігові і закріпитися там. Позаду нас рухалися ще три танки. Ось такою колоною у складі 4 танків ми і в'їхали у Чернігів», – розповідає Михайло Куліков.

Так – російські танки були в самому Чернігові. Але їзда окупантів була недовгою.

26 лютого у післяобідній час ворожі танки рухаються по вул. Кільцевій у напрямку аеродрому, розташованого в мікрорайоні «Півці». Аж раптом командир одного із танків майор Щьоткін віддає наказ оператору-навіднику Кулікову розвернути башту танку назад і здійснити прицільний постріл по житловому багатоповерховому будинку.

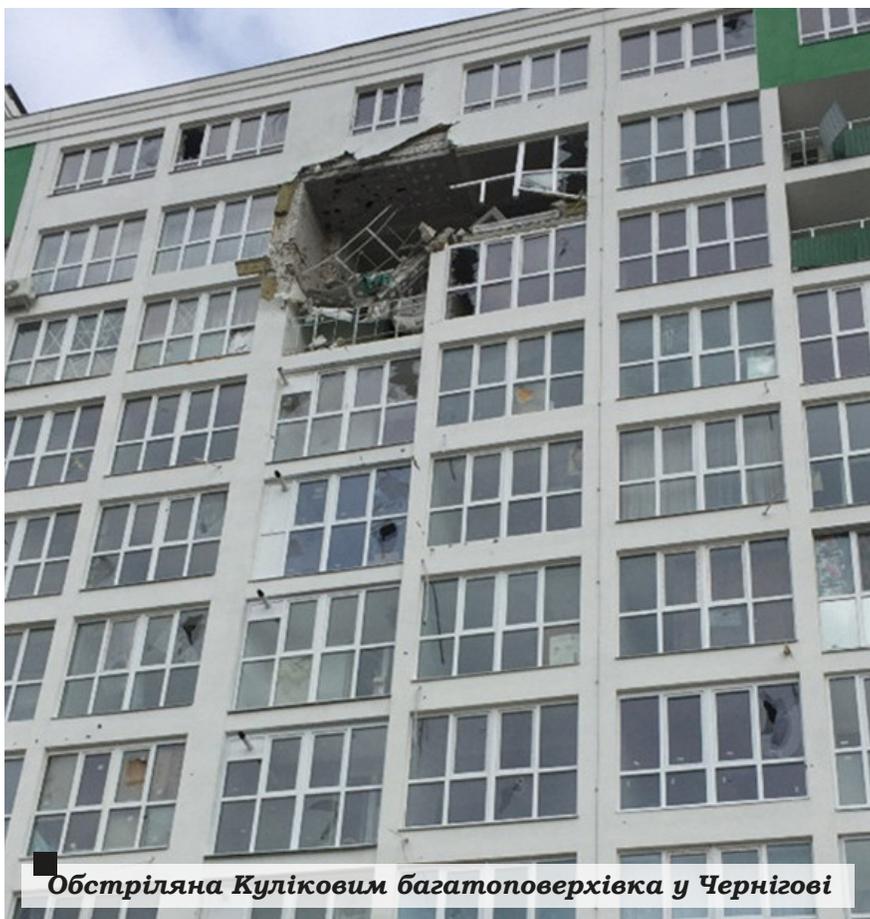
Цікаво, що будинок знаходився вже позаду танка, до того ж на відстані аж 253 метри. Та попри все, командир танка там привидівся «бандерівець з РПГ».

Російський танк Т-72Б3, траекторія пострілу та пошкоджений будинок у Чернівці

«Особисто я нікого там не бачив», – зізнається Михайло Куліков.

Все ж танкіст Куліков, чудово розуміючи, що перед ним житлова багатоповерхівка – без вагань розвертає башту, заряджає танкову гармату осколково-фугасним снарядом і натискає кнопку на відкриття вогню. Будинок по вулиці Рапопорта, 43 здригається від вибуху, цегла і пошкоджені частини споруди розлітаються в різні боки, все в диму.

Обстріляна Куліковим багатоповерхівка у Чернігові

Таким чином російський солдат Куліков, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій, стає злочинцем війни. Він порушує статті Женевських конвенцій. Житлова багатоповерхівка не була військовою ціллю і не використовувалася для військових потреб – і солдат це чітко бачив.

Внаслідок пострілу пошкоджено декілька квартир.

Снаряд потрапив у верхні поверхи новобудови. В результаті прямого попадання танкового снаряда пошкоджені дві квартири на 10 поверсі і технічний поверх над ними.

За результатами експертизи (№ 14491/14492/22-42/812/22-24 від 07.06.2022) заподіяно збитків на суму майже мільйон гривень (дев'ятсот вісімнадцять тисяч шістьсот шістьдесят дві грн. 45 коп.).

Та це не фінал.

Після доблесного «сраження» з цивільною багатопверхівкою росіяни продовжили рух

вперед. Але зненацька прямо на них метрів за 100 виїжджає танк ЗСУ і майстерно робить свою справу.

Внаслідок цього «привітання» по-чернігівськи російський танк зупиняється, система управління бойовою машиною відмовляє, всередині спалахує полум'я.

Підбитий російський танк у Чернігові. На задньому плані – багатопверхівка, по якій вистрілив Куліков. Фото з інтернету

Водій-механік гине. Командир отримує поранення і його затискає у башті танку. Танкіст Куліков допомагає командиру вибратися і вони біжать подалі від танку. Адже від палаючого танка, який нашпигований боєприпасами, не варто чекати чогось хорошого.

«Ми перелізли через цегляний паркан на подвір'я приватного будинку і сховалися в сараї, де були кури і складені дрова. Там просиділи кілька годин. Потім ми почули жіночі голо-

си. В сарай зайшла жінка похилого віку, погодувала курей, а потім побачила нас і вийшла. Мабуть, вона подумала, що ми із ЗСУ. Через 20 хвилин повернулася і тоді майор направив на неї пістолета. Я відвів його руку з пістолетом убік і попросив, щоб вона нас не видавала. Жінка вийшла. Ми розуміли, що за нами прийдуть. Так і трапилося. Прийшов молодий чоловік, назвався власником будинку, запропонував здатися. Ми погодилися», – пригадує Михайло Куліков.

Разом із цивільними тоді були наші військові і вони попередили росіян, що краще їм все ж вийти, інакше «гостей» пригостять гранатами.

Першим вийшов Куліков, за ним Щьоткін.

Танкістів затримали наші військові, обшукали і привели до підбитого танку.

«Нас кілька разів обшукали, зняли військову форму і повезли у госпіталь, де надали необхідну медичну допомогу. Нас помістили у приміщення, схоже на якийсь ізолятор. Фізичну силу не застосовували, поводитись належно – як з військовополоненими. Я дійсно стріляв у житлову багатоповерхівку, я повинен був виконати наказ командира. Щиро каюся в тому, що зробив, повністю визнаю свою вину», – зазначає Михайло Куліков.

Чернігів. Узятий у полон російський майор Леонід Щьоткін

Документи і речі командира Щёткіна, вилучені під час затримання

Як стало відомо згодом, командира Щьоткіна через певний час обміняли на наших воїнів. А от танкіст Куліков відповів за скоєне за українським законодавством.

Таким чином, у зв'язку із вчиненням зазначених умисних протиправних дій і завдяки беззаперечним доказам Чернігівської обласної прокуратури та Управління Служби безпеки України в Чернігівській області Михайло Іванович Куліков рішенням Деснянського районного суду міста Чернігова 8 серпня 2022 року визнаний винним за ч. 1 ст. 438 КК України і отримав покарання у вигляді 10 років позбавлення волі.

До 11 років позбавлення волі засуджено командира танкового батальйону 35-ї окремої гвардійської мотострілецької бригади у складі 41-ї загальновійськової армії РФ майора Леоніда Щьоткіна.

Деснянський районний суд м. Чернігова визнав Леоніда Щьоткіна винним за ч. 1 ст. 438 (порушенні законів та звичаїв війни) Кримінального кодексу України. Вирок було оголошено заочно, адже, як уже згадувалося вище – фігуранта провадження раніше обміняли на українських військових.

Михайло Куліков у залі суду

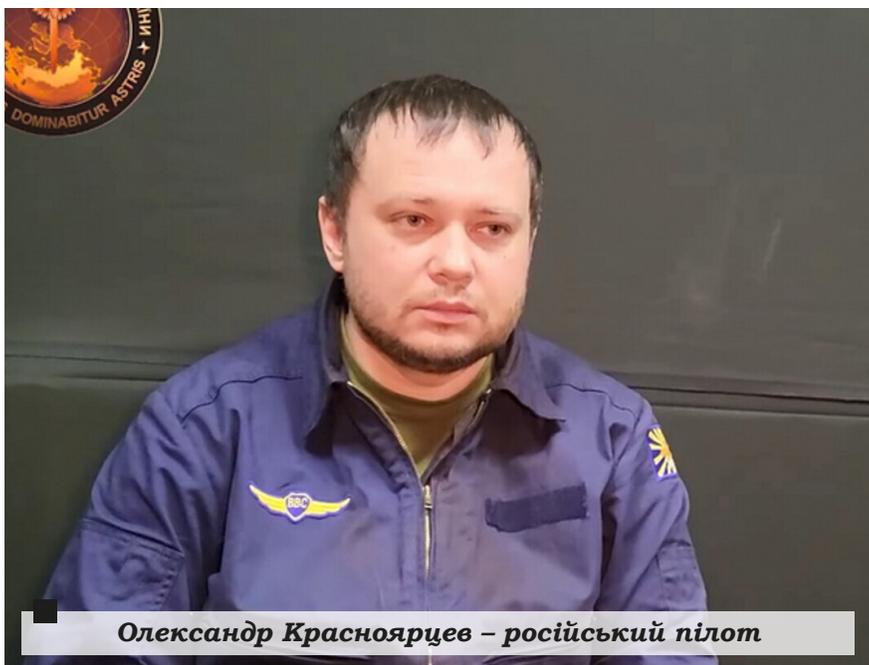
Збитий під Черніговом: злочинець-вбивця пілот Красноярецв

Коли орки зрозуміли, що у них не вийде «за 2-3 дні» взяти не те що Київ, а навіть околиці Чернігова, то почали нещадно обстрілювати обласний центр з різного роду озброєнь. Найжахливіших руйнувань Чернігів зазнав внаслідок авіаційних нальотів.

Саме внаслідок авіаударів загинуло багато людей, серед них і діток...

Про поранення і каліцтва годі й говорити...

Один із тих, хто безжалісно бомбив мирне населення Чернігова і рівняв місто із землею, – пілот Олександр Красноярецв.

Олександр Красноярецв – російський пілот

Цей військовий льотчик яскраво ілюструє всю суть всього «руського міра» – нікчемне, жорстоке, безжальне і приречене на поразку.

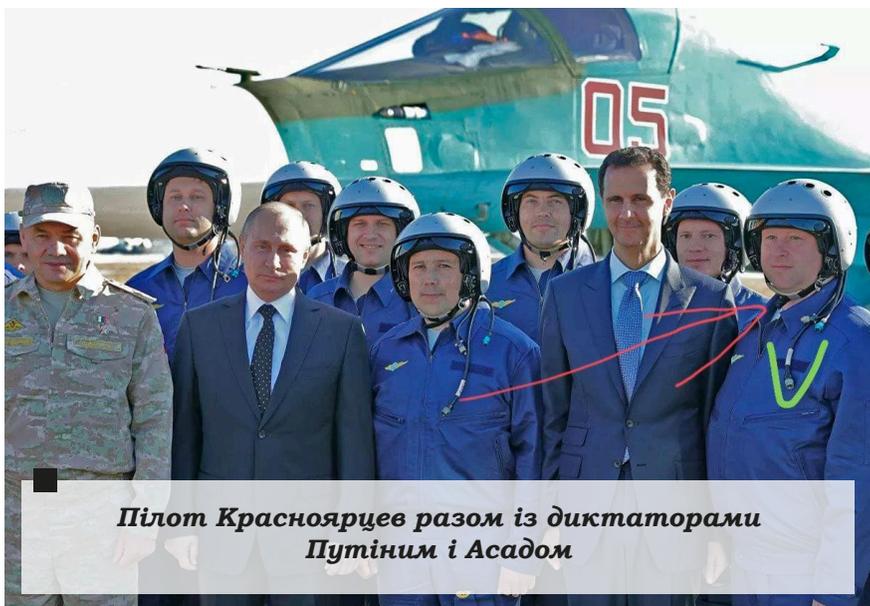
Олександр Красноярецев народився 21 червня 1986 року в м. Оренбург. Там же закінчив дев'ятирічку і дворічний кадетський корпус. У 2008-му закінчив Краснодарське вище авіаційне училище. Цей навчальний заклад виховав чимало військових серійних вбивць і злочинців.

Красноярецев поступово видирається кар'єрними військовими сходами і стає начальником повітряно-вогневої і тактичної підготовки 2-го змішаного авіаційного полку 21-ї змішаної авіаційної дивізії 14 армії Військово-повітряних сил та протиповітряної оборони Центрального військового округу збройних сил РФ.

Отримує звання майора.

Проживав за адресою: РФ, м. Челябінськ, вул. 40-річчя Перемоги, буд. 31В, кв. 16В.

До того як летіти вбивати українських дітей, відзначився терактами у Сирії. Пілот Красноярецев у 2015, 2016 і 2018 році бомбив сирійське цивільне населення. Загалом у Сирії він здійснив близько 200 бойових вильотів. Можна лише припустити, скількох людей він убив...

*Пілот Красноярцев разом із диктаторами
Путіним і Асадом*

Разом з ним вбивав людей у Сирії штурман Костянтин Криволапов. За іронією долі, цей же Криволапов разом з Красноярцевим були відправлені в Україну на так звану «спеціальну військову операцію».

На Красноярцева і Криволапова військово-окупаційне командування покладає обов'язки безпосереднього ведення бойових дій, а саме – здійснення авіаційних бомбардувань.

Свій перший «український виліт» російські терористи здійснюють 28 лютого 2022 року з військового аеродрому «Сецца», який дислокується в Брянській області. Тоді винищувач СУ-34 бомбив Київську область.

Вдруге Красноярцева підняли в небо вже 4 березня. Цього разу він скинув 8 бомб десь

на Чернігів чи поряд. Хоча пілот запевняв, що в пояснювальній записці до координат було вказано, що ціль – скупчення військової техніки на дорозі біля Чернігова.

Але всі все чудово розуміють. Та і сам Красноярецв, коли потрапив у полон, визнав, що бомбив цивільні об'єкти.

«Це не спецоперація. Це вбивство народу, геноцид. І я учасник цього геноциду», – зазначив Олександр Красноярецв в інтерв'ю журналісту Володимирі Золкіну.

Місце падіння літака Красноярцева

Третій і найбільш цікавий для історії міжнародних трибуналів виліт був 5 березня 2022 року. Винищувач Су-34 з пілотом Красноярецвим і штурманом Криволаповим знову злітає в небо і мчить бомбити Чернігів. Винищувач несе 6 авіаційних бомб. Але політ «крутих» окупантів на багатофункціональному сучасному літаку під самим Черніговом обриває постріл українського захисника із звичайного старезного «ПЗРК». Це трапляється приблизно об 11:30.

Чернігів – не Сирія.

«При наближенні до цілі я набрав висоту для скидання бомб, але відчув удар ззаду. Літак почав трястися. Літак не слухався керування. Штурман привів у дію систему катапультивання і ми катапультивалися», – розповідає Красноярецв.

Палаючий збитий російський літак падає на приватні будинки.

Юлія Гребнева біля руїн знищеного внаслідок падіння російського літака будинку

Під час катапультивання штурман Костянтин Криволапов, мабуть, схопивши зайвого чернігівського повітря на повні груди, помер.

Тіло окупанта впало на священну українську землю в приватному секторі в мікрорайоні Нова Подусівка.

Тіло штурмана Костянтина Криволапова

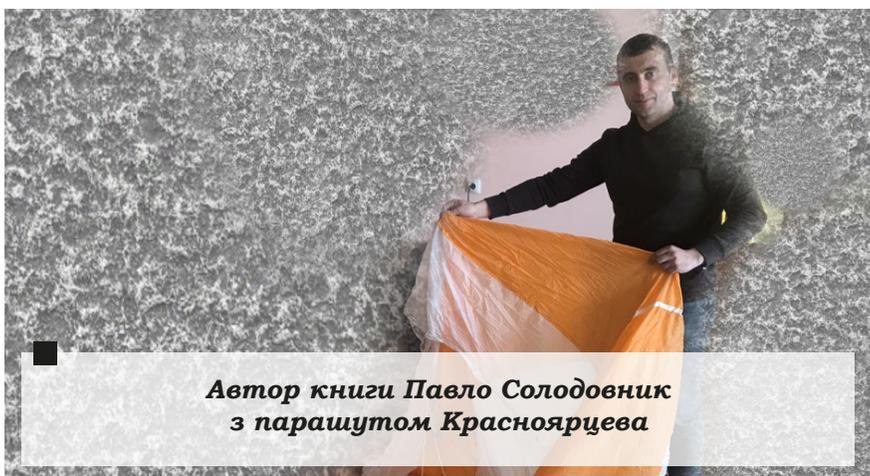
Тут же з парашутом звалився і пілот Красноярцев. Щоправда, йому пощастило більше. Він залишився живий.

Цікавий факт – пізніше в інтерв'ю Олександр Красноярцев зазначав, що коли опускався вниз із парашутом, то добре оглянув місцевість і жодних військових об'єктів чи військових частин там не побачив.

Це був житловий сектор.

Парашут Красноярцева

*Автор книги Павло Солодовник
з парашутом Красноярцева*

Спочатку майор впав на дах будинку, потім скотився за паркан. На вулицю вийшов цивільний – місцевий 42-річний Віталій Сергієнко. Чоловік був без зброї. Але росіянин холоднокрівно розстріляв переслідувача з свого табельного пістолета Макарова (9 мм). Шансів вижити у чернігівця не було.

Експертиза (від 15.04.2022) встановила тілесні ушкодження: вогнепальне наскрізне поранення правого плеча, сліпе вогнепальне поранення грудної клітки з переломом ребра, пошкодження легенів. Від отриманих поранень і крововтрати Віталій Сергієнко помер на місці.

Віталій Сергієнко

Після вбивства цивільного пілот сховався в одному із сараїв. Зовсім скоро до «путінського аса» завітали чернігівські захисники і запропонували здатися. Росіянин погодився.

«Мене обшукали і одразу посадили в автомобіль. Повезли в якомусь напрямку і показали розбомблену мною школу. Також там були знищені житлові будинки. Потім мені зав'язали очі і повезли в невідомому напрямку», – зазначав Олександр Красноярецев в інтерв'ю журналісту Володимиру Золкіну.

Чернігівська обласна прокуратура передала до суду обвинувальний акт проти російського льотчика Олександра Красноярцева, який на початку повномасштабної війни бомбив Чернігів, а коли його збили – застрелив із пістолета цивільного.

Його судять за ч. 2 ст. 438 КК України (порушення законів війни, поєднане з умисним убивством). Заочно – тому що ще навесні його обміняли на п'ятьох українських льотчиків.

Але ми віримо, що кожен російський військовий злочинець отримає покарання і буде спокутувати свої гріхи у режимі офлайн. Справа часу.

Терористичні авіаудари по житлових будинках і масові вбивства мирних чернігівців

3 березня 2022 року – один із найтрагічніших днів для Чернігівщини за весь період активних бойових дій. Протягом цього дня російські загарбники нещадно бомбили житлові райони міста. Близько 12 год. 16 хв. ворожа авіація скидає 8 авіабомб (дані «Amnesty International») на багатоповерхівки по вул. Чорновола. За даними Чернігівської обласної прокуратури (офіційна документація слідства), з російського літака на житловий квартал було випущено 6 авіабомб.

Це був черговий – підступний та цинічний терористичний акт росіян. Поруч не було жодного військового об'єкта, або ж споруди, яка використовувалася для військових цілей. Вороги навмисно вбивали цивільне населення.

*Момент вибуху на вулиці Чорновола.
Фото – скріншот з відеореєстратора очевидців*

«Авіаудар, який обрушився на вулиці Чернігова, вражає свідомість. Це був безжальний, невибірковий напад на людей, коли вони займалися повсякденними справами у своїх домах, на вулицях і в магазинах. Цей шокуючий напад – один з найбільш смертоносних, які коли-небудь доводилося переживати народові України. Прокурор Міжнародного кримінального суду повинен розслідувати цей авіаудар як війсьний злочин. Особи, відповідальні за такі злочини, повинні бути притягнуті до відповідальності, а жертви та їхні сім'ї повинні отримати повне відшкодування збитку», – заявила директорка «Amnesty International» з кризового реагування Джоанна Марінер.

Багатоповерхівки по вул. Чорновола після авіаційного бомбардування

За даними Чернігівської обласної прокуратури, внаслідок цього авіаційного удару загинули 14 цивільних людей, 18 отримали тілесні ушкодження різних ступенів складності.

Варто розуміти, що це інформація про жертв і постраждалих, яку правоохоронцям вдалося встановити на момент квітня 2023 року. Насправді ж кількість загиблих і постраждалих може бути суттєво більша.

Внаслідок авіаційної атаки по вулиці Чорновола постраждали будинки № 13, 15, 15 А, 17.

Також було пошкоджено деякі житлові будинки на сусідніх вулицях і суттєво пошкоджене приміщення обласного кардіологічного центру.

На місці теракту виявили 34 металеві предмети. В ході експертизи (№ КСЕ 19/125-22/2778) встановлено, що це уламки авіаційної некерованої бомби ФАБ-500.

Встановлено, що бомби на житлові багатоповерхівки скидав ворожий літак Су-34 зі складу ескадрильї 21 змішаної авіаційної дивізії 14-ї армії ВПС і ППО (2-й гвардійський авіаційний бомбардувальний полк). Літак базувався і здійснював зліт з аеродрому «Сеща» Брянської області.

Звідти ж здійснював свої терористичні вильоти і вже згаданий вище пілот Красноярцев.

Загалом цього дня Чернігівщину бомбили 8 російських літаків (інформація зі звіту Міжвідомчої робочої групи військових спеціалістів).

Вибухи були катастрофічної сили. Військові припускають, що деякі люди могли просто заживо згоріти. Також після теракту були виявлені фрагменти людських тіл (загиблих осіб досі ідентифікувати не вдалося). Тому офіційна трагічна статистика, ймовірно, суттєво відрізняється від реальних жахливих наслідків російського бомбардування.

Досудове розслідування за цим кримінальним провадженням триває (дані на момент написання книги).

Не менш жахливим терористичним актом, який здійснили російські окупаційні війська в Чернігові, є авіаційний бомбовий удар по гуртожитку в районі ЗАЗу. Через 10 днів після бомбардування вулиці Чорновола – вже 13 березня 2022 року ворожа авіація скидає бомби на багатоповерхівку по проспекту Миру, 249.

Російські літаки атакують цивільну багатоповерхівку о 04:17. На момент бомбардування в будинку перебувало чимало людей. Встановлено загибель шістьох осіб.

Тоді загинула родина з 5 осіб, з яких троє – діти (трирічні двійнятка – хлопчик й дівчинка і їхня 12-річна сестричка)...

Зруйнований внаслідок авіаційного удару гуртожиток по проспекту Миру, 249

**Тіла загиблих жителів гуртожитку в мікрорайоні ЗАЗ.
Фото – ДСНС України**

Також відомо про смерть чоловіка, який проживав на 6 поверсі.

За офіційною інформацією, різного ступеня пошкодження і травмування отримали 8 осіб (3 цивільних і 5 військових).

Відповідно до висновку експертизи № КСЕ 19/125-22/2777, на багатоповерхівку росіяни скидали авіаційні бомби ФАБ-500. Точна кількість скинутих бомб невідома.

Зруйнований будинок визнано аварійним і таким, що підлягає знесенню. В цьому гуртожитку проживало близько 250 родин.

За даними Міжвідомчої робочої групи ОГП 13.03.2022 року авіаційний удар по гуртожитку в чернігівському мікрорайоні ЗАЗ здійснено групою російських винищувачів у складі Су-30 14-го винищувального авіаційного полку (позивний «495») та Су-35 23-го винищувального полку (позивний «122»).

Не пробачимо...

НЕ
ПРОБАЧИМО

РОЗДІЛ 3

Ягідне: концтабір у шкільному підвалі

В період окупації вся Чернігівщина здригалася від болю, сліз і розпачу несправедливості. Російські загарбники нарobili дуже багато лиха в наших населених пунктах: розстрілювали, катували, грабували, викрадали і нищили все на своєму шляху. Кожен клаптик сіверської землі просочений горем і болем. Надзвичайно тяжкі випробування лягли на плечі сотень тисяч людей.

Один із найтрагічніших прикладів по всій Україні – село Ягідне. Рашистська нечисть майже місяць знущалася над жителями села, що біля Чернігова. Звірі в російській формі розстрілювали, катували і морили голодом людей. Не жаліли навіть немовлят...

Ця жахлива історія окупації заслуговує не лише на окремий розділ цієї книги, а й на окремий судовий міжнародний процес. Російські кати повинні відповідати за скоєне. Ягідне...

Назва цього села повинна навіки вписатися в світову історію як символ диявольського ества російських окупантів і водночас – як символ незламності українців.

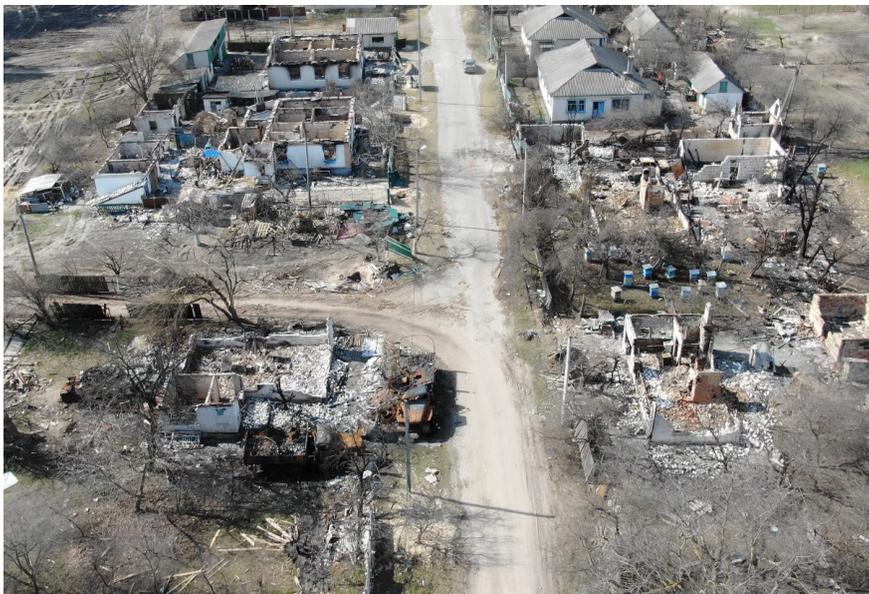
І це є однією із основних цілей даної книги. До 24 лютого 2022 року Ягідне було зви-

чайним селом під Черніговом (Іванівська ТГ). Відстань до обласного центру – 22 кілометри. До Києва – 140 кілометрів. Повз село проходить автомобільна магістраль М01/Е95.

Ягідне засноване у 1953 році (немов символічно в рік смерті радянського тирана Сталіна, як сигнал до розквіту українських сіл). Площа села відносно невеличка – всього 0,3 кв. км.

До повномасштабного наступу тут проживали 399 людей. Ці люди жили своїм розмірним життям, ходили на роботу, навчалися, кохали, мріяли. Кожен по-своєму був щасливий.

У Ягідному налічувалося 180 будинків (148 з яких – пошкоджені в період окупації, 16 – знищені повністю).

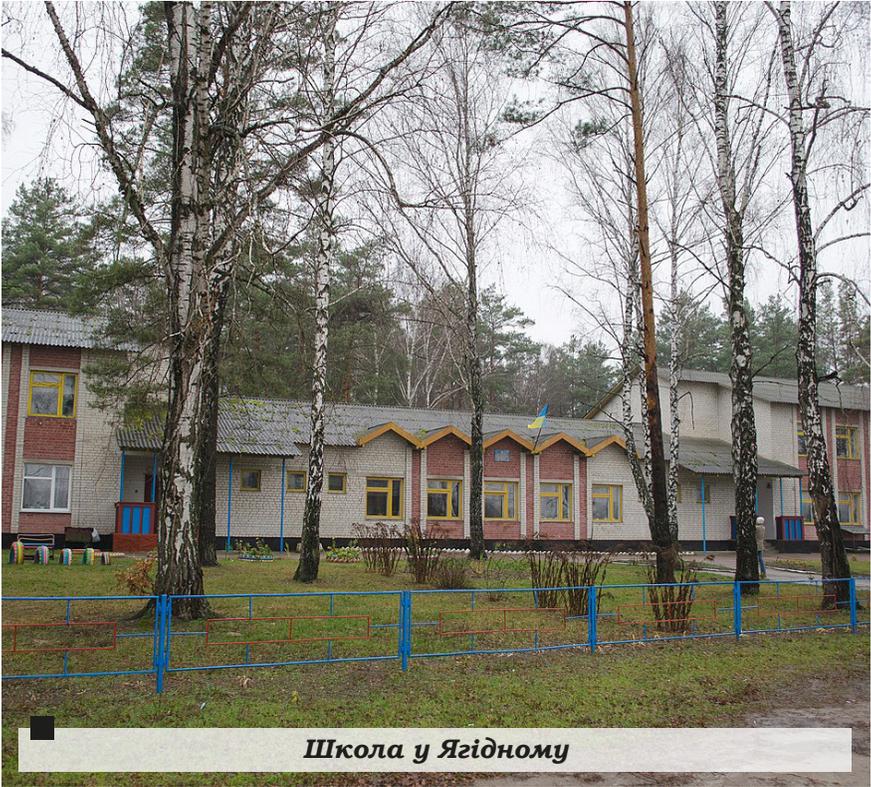

Руйни села Ягідне

Основна локація цієї страшної історії – місцева школа...

Саме там – у підвальному приміщенні відбувалися жахливі події. Це, без перебільшення, хрестоматійний випадок в історії російсько-української війни. Концтабір в Ягідному – єдиний (станом на квітень 2023 р.) випадок подібного роду масових військових злочинів, вчинених російськими солдатами.

Школа у Ягідному

До Ягідного окупанти зайшли 3 березня 2022 року.

Загарбники облаштували штаб у місцевій школі, а на третю добу почали зганяти у підвал навчального закладу місцевих жителів. Усіх – і дітей, і дорослих.

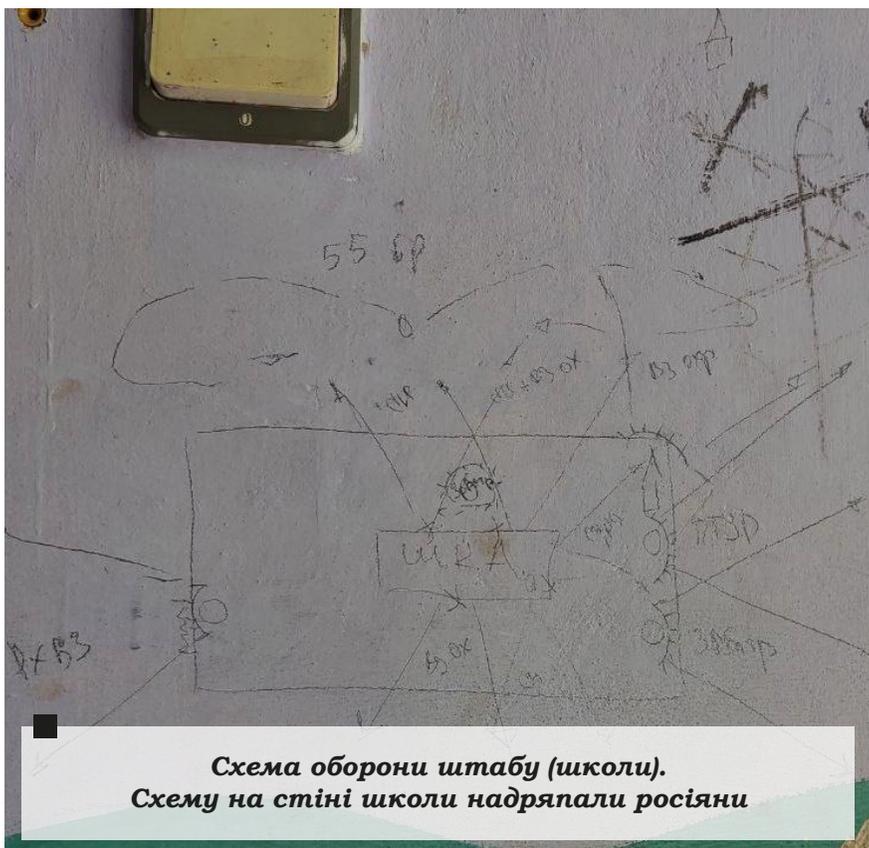
Російські військові у шкільне підвальне приміщення площею 197 м² примусово помістили близько 380 місцевих мешканців. З них 77 – діти, зокрема 5 немовлят. Наймолодшій дитинці було всього півтора місяці, а найстаршій людині – 93 роки.

Вхід і сходи підвального приміщення – тут також утримували селян

Підвал школи орки перетворили на концтабір. Саму ж школу використовували як штаб.

**Схема оборони штабу (школи).
Схему на стіні школи надіяпали росіяни**

А людей у підвалі використовували як живий щит і страховку власної безпеки. Безпосередньо біля школи загарбники також розмістили свою техніку. Орки знали, що українські захисники не будуть ризикувати і не стрілятимуть туди, де поруч у заручниках утримуються селяни.

Ями біля школи, де стола ворожа техніка

У цих ямах з 3 по 30 березня розташовувались танки і бронетранспортери військ Російської Федерації. Всього виявлено п'ять таких ям. Весь цей час із даних позицій вороги вели бойові дії – стріляли по позиціях українських військових. І буквально за кілька метрів – у шкільному підвалі перебували селяни.

Вхід до підвального приміщення розташований з тильної сторони школи. На зовнішній стороні дверей фарбою червоного кольору місцеві зробили надпис «Обережно ДІТИ».

Вхідні двері підвального приміщення школи

До підвалу примусово зігнали всіх жителів села. Окупанти стріляли і погрожували вбити. Тих, хто навідріз відмовлявся йти в підвал, – розстрілювали.

Один з тих, кого по-звірячому вбили загарбники – 62-річний місцевий житель Владислав Радченко. На погрози росіян чоловік не реагував і з рідного дому йти відмовився. Дім і став його могилою...

Ординці вистрілили в будинок з танка, чоловік загинув...

Також окупанти в перший день окупації розстріляли в Ягідному Анатолія Янюка (1991 р. н.).

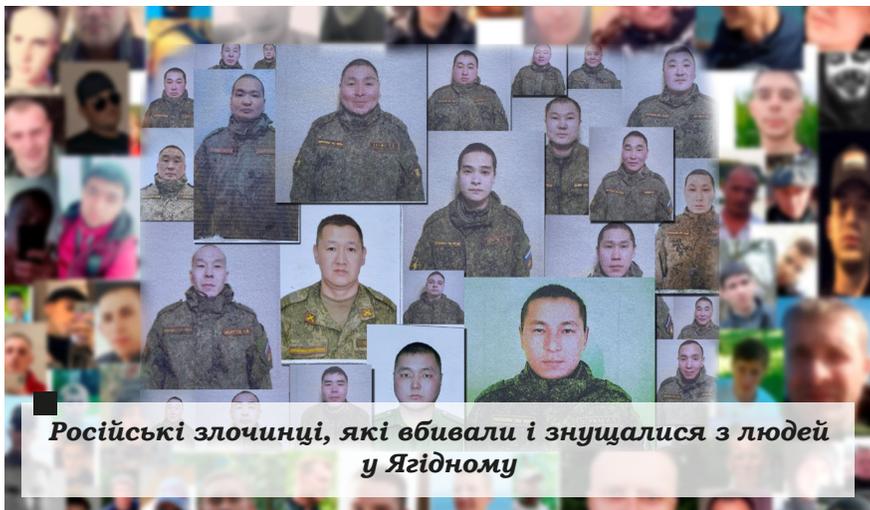
Героїчно загинув місцевий чоловік Леонід Грищенко (також 1991 року народження). Він вступив у нерівний, але хоробрий відчайдушний бій з ворогами – одного окупанта вбив із власної рушниці, ще одного поранив. Чоловіка розстріляли...

3 березня нелюди застрелили у власному домі Віктора Шевченка (1971 р. н.). Тіло орки закопали на городі. Досі немає жодних новин про його брата – Анатолія Шевченка (1975 р. н.) – вважається зниклим безвісти. Місцеві зазначають, що востаннє бачили його із зав'язаними очима і руками в оточенні ворогів.

Тіла Романа Нежиборця (1990 р. н.) і Романа Панайота (1983 р. н.) відкопали на цвинтарі в селі Ягідне вже після деокупації. Чоловіків росіяни розстріляли у погребі приватного будинку. Ще одна жертва російських злочинів у Ягідному – Микола Биковець. Чоловік потрапив під артобстріл і помер від множинних наскрізних вогнепальних поранень.

Ще одна смерть в Ягідному – вже 4 квітня. Іван Помилуйко (1968 р.н.) поїхав евакуювати дітей в звільнене село разом із ЗСУ.

Чоловік підірвався на розтяжці...

Російські злочинці, які вбивали і знущалися з людей у Ягідному

Злочинними процесами у Ягідному керували військовослужбовці з позивними «Клен», «Глухой», «Медичка», «Кондер» і «Паук». Далі на сторінках цієї книги ви знайдете справжні імена і навіть домашні адреси російських нелюдей, які здійснювали безчинство і вбивали селян Ягідного.

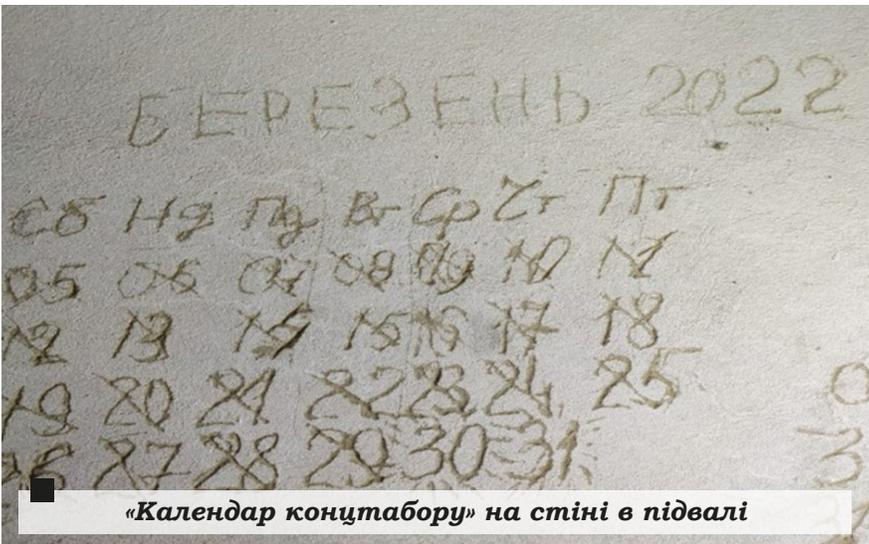

Коридори підвального приміщення школи

На цій фотографії ви бачите коридори, які знаходься одразу ліворуч і праворуч від входу у підвальне приміщення. Уявіть – тут окупанти утримували 54 людини. Майже місяць люди жили в тисняві, без свіжого повітря, без світла, в умовах антисанітарії і в суцільному холоді (підлога з бетону).

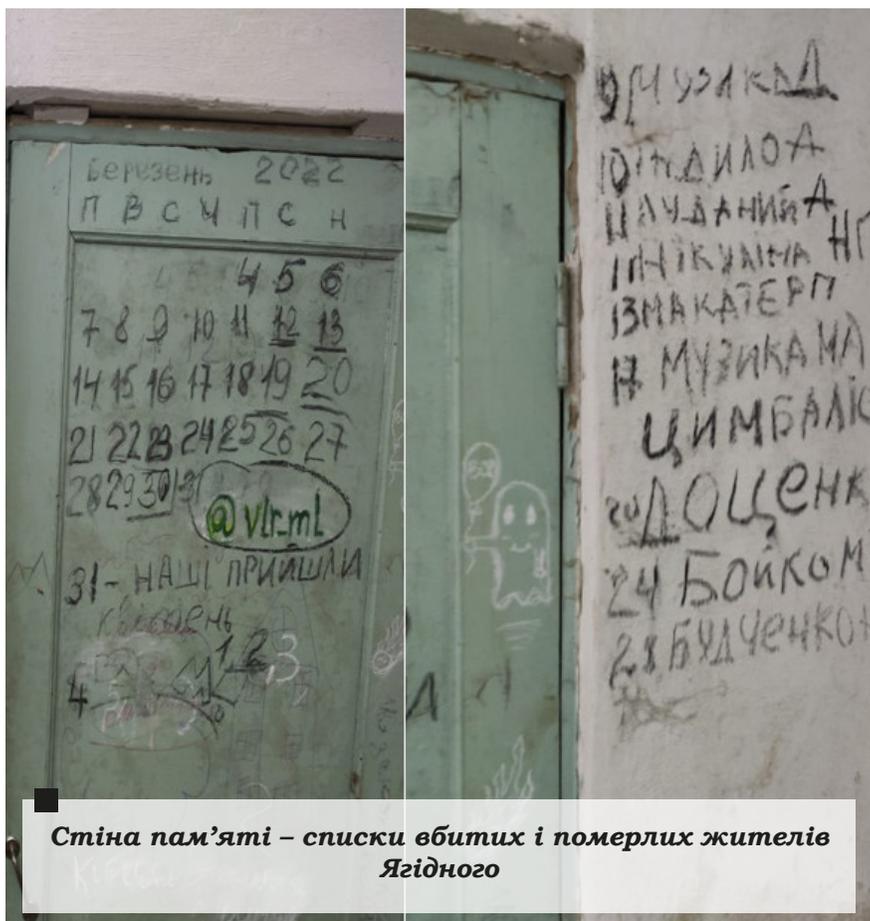
Найбільша підвальна секція мала площу близько 90 метрів квадратних. Тут нелюди розмістили 138 людей, решту – у менші кімнати. Для розуміння: люди не мали можливості навіть вільно ходити через тисняву.

«Я спав стоячи. Прив'язував себе шарфом до поруччя, щоб не впасти. Так я провів 25 ночей. Взагалі не міг рухатись через страх наступити на людей. У мене почали набрякати ноги», – пригадує мешканець Ягідного Микола Климчук.

«Календар концтабору» на стіні в підвалі

Щоб не втратити відчуття реальності і орієнтуватись у днях тижня та місяця, селяни вирішили вести календар. Його надряпали гострими предметами на стіні підвалу. Календар закінчується 31.03.2022 – днем, коли село Ягідне було визволене Збройними Силами України. На одній із стін підвалу люди також створили своєрідний мартиролог – список померлих людей і дати їхньої смерті.

Стіна пам'яті – списки вбитих і померлих жителів Ягідного

Люди, які загинули у період російської окупації села Ягідне внаслідок нелюдського тримання в підвальному приміщенні школи:

<i>Музика Дмитрій Павлович</i>	<i>29.10.1930</i>	<i>09.03.2022</i>
<i>Індило Анатолій Семенович</i>	<i>15.02.1941</i>	<i>10.03.2022</i>
<i>Луданий Анатолій Олександрович</i>	<i>23.06.1951</i>	<i>11.03.2022</i>
<i>Макатер Пелагія Костянтинівна</i>	<i>01.01.1934</i>	<i>13.03.2022</i>
<i>Нікуліна Наталія Петрівна</i>	<i>05.05.1944</i>	<i>14.03.2022</i>
<i>Цимбаліст Марія Ісаківна</i>	<i>04.08.1936</i>	<i>16.03.2022</i>
<i>Музика Марія Акимівна</i>	<i>02.01.1942</i>	<i>17.03.2022</i>
<i>Даценко Павло Макарович</i>	<i>05.07.1935</i>	<i>20.03.2022</i>
<i>Бойко Марія Титівна</i>	<i>14.12.1933</i>	<i>24.03.2022</i>
<i>Будченко Надія Мойсіївна</i>	<i>31.05.1952</i>	<i>28.03.2022</i>

Полонені жили в нелюдських умовах і через нестачу кисню у підвалі померли 10 людей. Тіла померлих росіяни не дозволяли виносити одразу. Лише наступного дня. Іноді під час похорону заради розваги російські військовослужбовці стріляли по тих, хто копав могили. Поранені люди падали в ями зверху на тіла своїх вже померлих односельців...

Іноді тіла померлих жителів Ягідного лежали на вулиці біля школи кілька днів поспіль. Зафіксований випадок, коли ще живу жінку поклали помирати поруч із тілами її односельців...

«Люди божеволіли і помирали. Тіла в котельні лежали, коли наші хлопці вирішили їх поховати і спробували піти на кладовище, то по них почали стріляти», – розповідає жителька села Ягідне Наталія Козаченко.

Нестача повітря, катастрофічна тиснява, холод, хвороби, голод, страх і відчуття приреченості. З цим змушені були весь час окупації боротися як дорослі, так і дітки.

Дитячі малюнки, зроблені в період окупації на стіні в підвалі

Пошкоджена каналізаційна труба і пластикова емність із нечистотами

В одній із секцій підвалу, окрім вищеперахованого, людям також довелося терпіти жахливий сморід. Зі стелі вниз підвалу була спрямована каналізаційна труба з туалету. Через пошкоджену трубу в приміщення постійно просочувалися фекалії та сеча. І це все в умовах відсутності циркуляції повітря у фактично завжди закритому приміщенні.

Неможливо навіть уявити, які страждання пережили люди... Чимало селян, які виживуть в цьому пеклі, в подальшому матимуть серйозні проблеми із здоров'ям і сном.

На історичній фотографії, розміщеній далі, – сотні змучених жителів села Ягідне в підвалі школи. Це унікальне фото дивом вдалося зробити і зберегти місцевій жительці Ользі Меньяйло (вона також увесь той період вела щоденник окупації). Цю світлину журнал «Time» розмістив на своїй обкладинці.

Жителі Ягідного в підвалі школи. Фото – О. Меньяйло

Подивіться уважно на цю фотографію, на спустошених дорослих і пригнічених дітей... Тут коментарі зайві.

FEB. 27 / MARCH 6, 2023

OUR
100th
YEAR

TIME

CAPTIVE FOR 25 NIGHTS
LIFE AND DEATH IN A
UKRAINIAN VILLAGE
UNDER SIEGE

SPECIAL REPORT

*Журнал «Time» з фотографією жителів села Ягідне
на обкладинці*

Це злочин, вчинений нелюдьми в російській формі.

Вражають героїзм і незламність жителів Ягідного. Окупанти пропонували їм вивчити російський гімн і співати, мовляв, хто це зробить, тих відпустять додому.

«Сьогодні «Глухой» приніс на шматку гімн Росії. Сказав учити. Люди почали проситися додому, він сказав, що хто вивчить гімн, то може йти додому і співати. Ніхто нікуди не пішов», – пише у своєму щоденнику окупації Ольга Меняйло.

Шокує жорстокість ворогів. В один із днів перебування в підвалі до росіян звернувся чоловік (житель Ягідного) із проханням відпустити жінку з немовлям. Чоловік пояснював, що в таких умовах – без сонячного світла, у постійній темряві і задусі, – дитинка не зможе нормально розвиватися і приречена на інвалідність. Росіяни сказали, що нехай дитя задихається і помирає...

На прохання відпустити людей похилого віку та онкохворих (деякі з них через кілька днів помруть у підвалі), які вже фізично не витримують таких знущань, росіяни порадили їм... повіситися, мовляв, ніхто нікого відпускати не буде.

«Ввечері в підвал привели з Іванівки (сусіднє село. – Авт.) молоду жінку з дитям 1 рік. По-

30 березня 2022 року

«День Теплоного Олексія почався віддаленими пострілами. Коли вийшли на вулицю, стріляли активно, але тільки звідси. Вояки сиділи спокійно. На вулиці пасмурно, прохолодно і сиро. В середню кімнату знову приходив «Глухой». Сказав, що то все слухи, що вони будуть відходити. Ніхто нікуди з них їхати не збирається. Луплять вони активно і постійно. Ми не знаємо куди. Від наших відповіді не чути. Сумно. Всі марять свободою. Десь близько 11:00 нас закрили в погребі і ми почули сильний рух. Їхали машини, БТРи і т.д. Ми сиділи і боялися повірити у своє щастя. Через пару годин гул стих, але чулася сильна пальба. Стріляло щось важке. Ми думаємо, що горіла машина з боеприпасами. Стріляло дуже сильно. Стрілянина вщухла, гул стих. Але виходили лише в туалет, бо ще були прильоти. Обережно зайшли за школу. Їх ніде не було видно. Після стількох днів у підвалі нам не вірилося в своє щастя. Боялися навіть радіти. Ніч пройшла тихо. Але з половини ночі я не спала. Багато людей казали, що не спали майже зовсім. Всі в передчутті походу додому. Переживали, чи не вернуться вони», – це один із останніх і найбільш радісних записів в щоденнику Ольги Меняйло.

А ось так Ольга Меняйло описує 31 березня 2022 року – доленосний вільний ранок.

«Перший ранок на свободі. Всі не спали задовго до світанку. Ще не було і шостої, як всі почали вставати і потихеньку виходити. Ми одразу думали йти додому. Йшов дрібний дощ, було холодно і сиро. Вирішили йти я, тато і Серьожа, щоб трохи навести порядок, закрити вікна і т.д. Коли прийшли, то побачили, що швидко там нічого не вийде. Пройшли по погребях, знайшли деякі свої речі, одіяла, подушки, частину дивана, матраци. Прийшов Серьожа і каже, що до школи приїхали наші солдати і записують всіх на евакуацію. Ми прийшли в школу. Записалися на евакуацію до Вінниці. Почало темніти, ми залишилися ночувати у школі, бо вдома там ще далеко до умов для проживання», – таким був останній допис в щоденнику, який вела весь період окупації героїчна жінка Ольга Меняйло.

Звісно, далі буде ще багато випробувань, але то все ніщо, порівняно з тим, що вже пережито...

Тепер головне – повна Перемога України над ворогом і покарання всіх, хто вбивав, руйнував, знущався і віддавав злочинні накази. Окремий міжнародний трибунал – для командної верхівки країни-терориста.

Правоохоронцям Чернігівської обласної

прокуратури та Управління Служби безпеки України в Чернігівській області вдалося встановити осіб, які безпосередньо причетні до злочинів у Ягідному.

Загалом у результаті вжитих заходів встановлено дані понад 1500 військовослужбовців збройних сил Російської Федерації (з фотографіями), які були залучені до військового вторгнення в Україну 24.02.2022 на території Чернігівщини.

Під час досудового розслідування у справі злочинів у селі Ягідне вилучено журнали військових РФ, за якими вдалося ідентифікувати понад 50 осіб. Інформацію про злочинців воєнного часу надали... вони самі ж. У Ягідному були виявлені особові справи (з інформацією та фотографіями) солдатів, які там перебували.

Особові справи російських військових, знайдені у селі Ягідне

Ці документи росіяни не встигли з собою забрати, коли відступали. Справжнім безглуздям видається факт брати з собою на війну доказову окупаційну базу проти самих себе. Але це ж росіяни... Там не варто шукати ні людяності, ні розуму.

Отже, із залученням експертів МКС проведено додаткові огляди місця подій на території с. Ягідного та школи.

За результатами проведених оглядів вилучені документи, які підтверджують приналежність військових частин і підрозділів забезпечення ЗС РФ до військових підрозділів, які перебували в с. Ягідне під час окупації.

Крім цього, вилучено недопалки, пластикові пляшки, одноразовий посуд, призначено молекулярно-генетичну експертизу для визначення ДНК-профілів. Призначено судово-медичні експертизи щодо з'ясування причинно-наслідкового зв'язку між нелюдськими умовами утримання та загостренням хронічних захворювань, та як наслідок, настанням смерті утримуваних у підвалі школи осіб.

В ході проведення огляду місця події виявлено та вилучено документи (журнали обліку), які вказують на присутність на той час на території с. Ягідне військовослужбовців 2 мотострілкової бригади в/ч № 55115.

Злочинці війни

Дані про російських окупантів, які вбивали, грабували і знущалися над жителями села Ягідне Чернігівської області.

ПОВІДОМЛЕНО ПРО ПІДОЗРУ:

30.05.2022 повідомлено про підозру за ч. 2 ст. 438 КК України

Сувану Сиин-оолу Анатолійовичу,

04.01.1981 року народження, уродженцю республіки Тива російської федерації (більш точне місце народження не встановлено), проживаючому за адресою: російська федерація, м. Кизил, вул. Лопсанчапа, буд. 42, кв. 92, громадянину російської федерації, який проходив військову службу у 1-му мінометному взводі мінометної батареї 2-ї механізованої бригади військової частини 55115 російської федерації.

Здійснював обстріли приватних домоволодінь з автоматичної зброї, після чого, погрожуючи вбивством, виганяв людей зі свого помешкання, змушував роздягатися людей на морозі з метою їх огляду та насильно поміщав до підвалу школи, де їх утримував. В наслідок перебування людей в нелюдських умовах померло 10 осіб.

06.06.2022 повідомлено про підозру за ч. 2 ст. 438 КК України

Монгушу Айгариму Валерійовичу,

04.04.1991 року народження, уродженцю с. Цілінне, республіки Тива російської федерації, проживаючому за адресою: російська федерація, республіка Тива, м. Кизил, вул. Зарічна, 8, громадянину російської федерації, проходив військову службу у 3-му мінометному взводі мінометної батареї 2-ї механізованої бригади військової частини 55115 російської федерації.

Конвоював цивільне населення до підвалу школи, де їх утримував. В наслідок перебування людей в нелюдських умовах померло 10 осіб. Погрожував розстрілом потерпілій Логвинчук В.В. у підвалі, за те що вона заступилася за молоду дівчину.

06.06.2022 повідомлено про підозру за ч. 2 ст. 438 КК України
Монгушу Назими Мергеновичу,

22.03.1989 року народження, уродженцю республіки Тива російської федерації (більш точне місце не встановлено),
проживаючому за адресою: російська федерація, республіка Тива,
сmt. Каа-Хем, вул. Челееш, 23, громадянину російської федерації,
проходив військову службу у 2-му мінометному взводі мінометної
батареї 2-ї механізованої бригади військової частини 55115
російської федерації

Насильно поміщав цивільне населення до підвалу Ягіднянської школи, де їх утримував. В наслідок перебування людей в нелюдських умовах померло 10 осіб.

06.06.2022 повідомлено про підозру за ч. 2 ст. 438 КК України

Ооржаку Ересу Аміровичу,

01.08.1995 року народження, уродженцю республіки Тива російської
федерації (більш точного місця не встановлено),
проживаючому за адресою: російська федерація, республіка
Тива, м. Кизил, вул. Лопсанчапа, буд. 44, кв. 184,
громадянину російської федерації, проходив військову
службу у 3-му мінометному взводі мінометної батареї 2-ї
механізованої бригади військової частини 55115 російської
федерації.

Під загрозою розстрілу поміщав жителів села Ягідне до підвалу школи, де їх утримував. Здійснював конвоювання людей з підвалу до своїх домівок та поміщав назад до підвалу. В наслідок перебування людей в нелюдських умовах померло 10 осіб.

06.06.2022 повідомлено про підозру за ч. 2 ст. 438 КК України

Хомушку Саяну Сингит-ооловичу,

10.07.1994 року народження, уродженцю села Ерги-Барлик Барун-Хемчикського району республіки Тива російської федерації, проживаючому за адресою: російська федерація, республіка Тива, м. Кизил, вул. Червоноармійська, 34, громадянину російської федерації, проходив військову службу у 2-му мінометному взводі мінометної батареї 2-ї механізованої бригади військової частини 55115 російської федерації.

Здійснював насильне поміщення людей до підвалу школи, де їх утримував. В наслідок перебування людей в нелюдських умовах померло 10 осіб.

08.06.2022 повідомлено про підозру за ч. 1 ст. 438 КК України

Ооржаку Івану Булановичу,

07.07.1996 року народження, уродженцю республіки Тива російської федерації (більш точне місце не встановлено), проживаючому за адресою: російська федерація, республіка Тива, м. Кизил, провулок Медичинський, 8/2, громадянину російської федерації, проходив військову службу у 3-му мінометному взводі мінометної батареї 2-ї механізованої бригади військової частини 55115 російської федерації.

У групі з іншими військовослужбовцями вчиняв нелюдське поводження по відношенню до цивільного населення, примушував роздягатися людей в мороз та перевіряв чоловіків на наявність татуювань і приналежність до військової служби.

08.06.2022 повідомлено про підозру за ч. 1 ст. 438 КК України

Чинану Чаяну Олександровичу,

24.06.1987 року народження, уродженцю республіки Тива російської федерації (більш точне місце не встановлено), проживаючому за адресою: російська федерація, республіка Тива, смт. Каа-Хем, вул. 60 років Перемоги, буд. 36, громадянина російської федерації, проходив військову службу у 2-му мінометному взводі мінометної батареї 2-ї механізованої бригади військової частини 55115 російської федерації.

У групі з іншими військовослужбовцями вчиняв нелюдське поводження по відношенню до цивільного населення, позбавляв волі жителів села, замикаючи їх у погребях власних домоволодінь, примушував роздягатися людей в мороз та перевіряв чоловіків на наявність татуювань і приналежність до військової служби. Здійснював фізичне насильство над потерпілим Андрійченком С.С.

08.06.2022 повідомлено про підозру за ч. 1 ст. 438 КК України

Шактар-оолу Кежік-оолу Олександровичу,

07.01.1994 року народження, уродженцю республіки Тива російської федерації (більш точне місце не встановлено), проживаючому за адресою: російська федерація, республіка Тива, с. Хайыракан, вул. Адиг-Тюлюш, 18/1, громадянина російської федерації, проходив військову службу у 1-му мінометному взводі мінометної батареї 2-ї механізованої бригади військової частини 55115 російської федерації.

У групі з іншими військовослужбовцями вчиняв нелюдське поводження по відношенню до цивільного населення, примушував роздягатися людей в мороз та перевіряв чоловіків на наявність татуювань і приналежність до військової служби. Здійснював обстріл з автоматичної зброї погребу, де ховалися люди.

**СПИСОК КОМАНДУВАЧІВ федерації,
які можуть бути причетні до вчинення злочинних дій відносно цивільного
населення в селі Ягідному Чернігівського району:**

РИЖКОВ Сергій Борисович

(нар. 25 жовтня 1968, Воронеж, РРФСР, СРСР) - російський воєначальник.
Командувач 41-ї загальновійськової армії Центрального військового округу з серпня 2020 року, генерал-лейтенант (2020)
З серпня 2020 - командувач 41-ї загальновійськовою армією Центрального військового округу.
Указом Президента РФ від 10 грудня 2020 року № 769 присвоєно військове звання - генерал-лейтенант.
Учасник бойових дій у Чечні та Сирії.

ЕРШОВ Павло Олексійович,
08.03.1981 р.н.

Командир 74-ї окремої мотострілецької бригади, 41-ї загальновійськової армії Центрального військового округу.

БАРИЛО Денис Олександрович,
27.09.1980 р.н.

Полковник, командир 55-ї окремої мотострілецької бригади (гірської) воїнської частини № 55115 сухопутних військ російської федерації.

Встановлені особи, які керували діями військових в селі Ягідному з позивними:
«паук», «клен», «глухой», «медичка», «кондер»

Чекаємо логічного і справедливого фіналу – покарання цих російських військових як злочинців війни у Міжнародному кримінальному суді (International criminal court).

Прокурорами Чернігівської обласної прокуратури в порядку спеціального досудового розслідування скеровано до суду обвинувальний акт стосовно 15 російських військовослужбовців за фактом жорстокого поводження з цивільним населенням, вчиненого групою осіб (ч. 1 ст. 28 ч. 1 ст. 438 КК України). За вчинене військовослужбовцям РФ загрожує покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 12 років.

Досудове розслідування здійснювалося слідчим відділом Управління СБУ в Чернігівській області.

ЧЕКАЄМО ЛОГІЧНОГО І СПРАВЕДЛИВОГО ФІНАЛУ

РОЗДІЛ IV

БОРОТЬБА ТРИВАЄ

***У кожної нації свої хвороби.
У Росії – невиліковна.***

Ліна Костенко

Після звільнення Чернігівщини війна для нас не закінчилася. Зокрема і на деокупованих територіях півночі. І особливо на території нашої області, якій «пощастило» межувати як з Росією, так і з Білоруссю. Війна триває. І йдеться не лише про щоденні обстріли північного прикордоння, під час яких гинуть цивільні і військові, руйнується інфраструктура, стирається життя... Ворог активно використовує й інші методи війни. В цьому Росія справжній професіонал.

Один із найбільш небезпечних і деструктивних методів війни – це так звані ІПСО (інформаційно-психологічні спецоперації). Пригадайте, скільки разів протягом року після декупації ви чули «точну, надійну і перевірену інформацію» про те, що «такого-то числа о такій-то годині» буде повторний наступ. Мовляв, інформація стовідсотково перевірена, бо брат дядькової куми по лінії

свекрухи дідового двоюрідного тестя служить в секретній розвідці, і тому саме він це повідомив. Він же брехати не стане. Більше того, мовляв, все вище військове командування і влада вже повивозили свої родини. Наступ точно буде.

Подібні «вкиди» мають надзвичайно сильний і деструктивний вплив на людей. Особисто знаю кілька родин з прикордоння Чернігівщини, які були настільки налякані, що безапеляційно вірили в «наступ» і виїжджали геть з області. Я в жодному випадку не критикую цих людей. Дійсно – ворога не можна недооцінювати і ніхто точно не скаже, буде наступ чи не буде. Утім, час вже навчитися мислити критично і не панікувати кожного разу. Адже саме на це і розраховані ворожі ІПСО. До того ж, в умовах війни такі явища мають ефект лавини. Це реально небезпечні явища. А що для ворога може бути кращим, аніж тотальна паніка і страх?!

Запам'ятайте назавжди: основна мета росіян в будь-який історичний період – спричинити деструктив і максимально нашкодити.

Класичне зло.

За цією ключовою метою стоїть багатолітнє прагнення Кремля повністю знищити Україну і все українське. Так було завжди. Так є зараз. І так буде завжди, якщо зло не

знищити.

Я не історик, тому не беруся детально описувати події минулого. Про агресію росіян стосовно інших народів за останні три десятиліття видано безліч книг і знято дуже багато фільмів. Це дійсно феномен зла – немає жодної іншої країни у світі, представники б якої стільки вбивали, грабували, нищили. І нам, українцям, у цій системі координат особливо не пощастило. Безапеляційний факт – московити все своє існування чинять терор і прагнуть знищити українців. Замість того щоб самим вилазити з багнюки, вони натомість прагнуть всіх туди затягнути.

Є і приємні історичні моменти сучасності. Міф про доблесну непереможну російську армію і «Київ за три дні» назавжди розвіяний. Московити точно не народ воїнів. І весь світ вкотре це побачив. Після ганебних поразок і колосальних втрат своїх військ у Фінляндії, Чечні, Афганістані росіяни максимально прогадали з Україною. Їхня пропаганда зіграла з ними ж злий жарт. Свята віра у власну велич призвела до катастрофи. А російський наратив про те, що українці – жалюгідні, лякливі і неповноцінні, виявився лише елементом путінської пропаганди. Росіяни реально не вірили в те, що українці будуть чинити опір. Відверто кажучи, весь світ у це не вірив.

Натомість орки продемонстрували, що

*Знищене російськими окупантами чеченське місто
Грозний, 1995 рік
(російські солдати біля руїн президентського палацу)*

здатні протистояти лише беззбройним беззахисним цивільним. Вбивати дітей, ґвалтувати жінок, розстрілювати пенсіонерів...

А ще – росіяни це типові убогі мародери. Вже нікого не здивуєш розповідями про те, що російські військові крали у людей техніку, унітази, вживану білизну, шкарпетки, електрочайники і навіть були випадки, коли на броньовану техніку вантажили дерев'яні туалети (зафіксований факт в одній із прикордонних громад нашої області).

Але були і прецеденти, які дійсно вражають. У Ягідному Чернігівського району окупанти (тувинці) під час пограбування місцевого магазину ароматизовані презервативи сприймали за жувальну гумку. В окупованих

селах Сновської громади представники «другої армії світу» гріли воду на вогнищі, бо не зуміли розібратися, як працюють електричний чайник та кип'ятильник. Був випадок, коли загарбники не могли зрозуміти що то за диво дивне пластикове, коли на їхню вимогу показати паспорт хтось дав свою ID-картку.

Орки не могли до кінця повірити в побачене – в українських селах – вуличне освіт-

Полонений солдат російської армії Андрій Рязанцев, який отримав прізвисько «Чмоня»

лення, асфальтовані дороги, високошвидкісний інтернет, газ, заможні охайні будинки. Натомість на російських болотах – гнилі «деревні», тотальна бідність, розруха і відсутність газифікації в селах. Це при тому, що

**Чоловік тримає за руку свого 13-річного сина, який загинув внаслідок російського ракетного удару.
Фото – Радіо Свобода**

Росія – суцільний газовий резервуар. Зате у росіян є телевізор і табун пропагандистів, які десятиліттями розповідають про «велику страну», «загніваючій захід» і «бандерівці восьми років дамбаї бомбас».

Російські окупанти в білоруському кур'єрському відділенні відправляють додому награвані в Україні речі (2 квітня 2022 року)

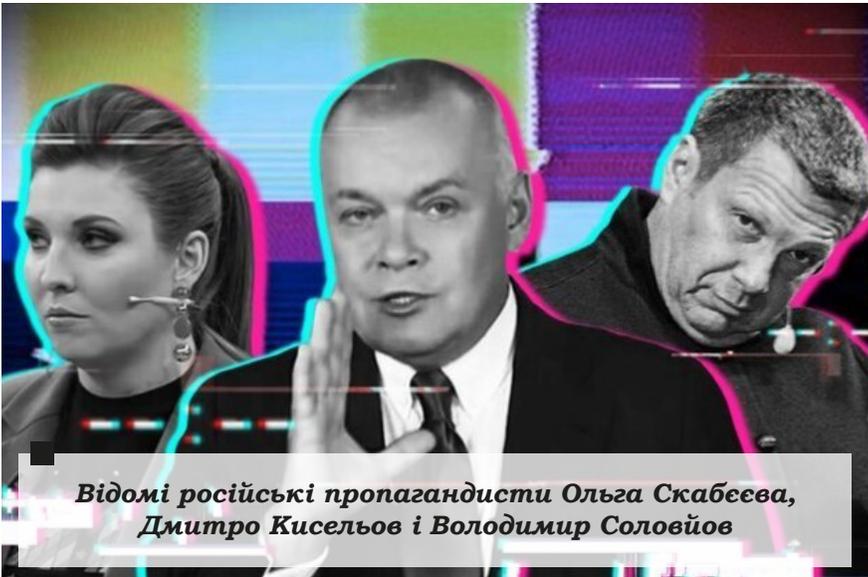
Варто обов'язково порушувати питання про притягнення до відповідальності на міжнародному рівні усіх російських пропагандистів саме як злочинців війни. Пропагандисти безпосередньо причетні до війни. Це окремий спецпідрозділ російської армії.

«Хто вам дозволяв жити краще за нас?» – ці слова промовив один із російських загарбників на Чернігівщині.

Допоки існують росіяни в нинішній світовій парадигмі – доти у нас (і не тільки) будуть проблеми.

Це факт.

І це питання виживання всього людського і цивілізованого.

Відомі російські пропагандисти Ольга Скабеева, Дмитро Кисельов і Володимир Соловйов

Один із цинічних міфів: росіяни й українці – єдиний народ

Дико усвідомлювати, але жертвами російської пропаганди стало чимало українців. Хтось – від народження, адже «не було нічого кращого, ніж жити в Радянському Союзі». Хтось – вже після народження.

Більшість тих, хто досі чекає «руській мір» – це жертви російського телебачення і священників так званого московського патріархату. Цікаво, що дуже часто і по телевізору, і в московських церквах звучать однакові наративи. Один із них: росіяни й українці – єдиний народ.

Це один із жалюгідних міфів!

Ми – різні. Два кардинально різні народи. Навіть більше – ми абсолютно різні біологічні види. Навіть на генетичному рівні. Різні ментально, духовно й ідеологічно. Українці не мають нічого етнічно спільного з росіянами. Байку про «великій єдиний славянській народ» варто сприймати як один із останніх вихлопів недобитої радянської машини. Мабуть, для багатьох це буде сюрпризом, але, виявляється, росіяни до слов'ян мають такий самий стосунок, як ложка меду до ядерної зброї. Чимало істориків запевняють, що московити ведуть своє етнічне походження від угро-фінських племен.

Так-так, правильно говорити, що тюрки і росіяни – то етнічні родичі. І вчені не просто говорять про це, а наводять конкретні переконливі докази. Хто бажає докладно розібратися в цій темі – може знайти чимало цікавих наукових праць. Повторюся, я – не історик. Але все ж продовжу свою лінію думки про те, що ми з московитами кардинально різні. Різні назавжди. Наведу кілька наших регіональних чернігівських прикладів. Це показові приклади, що дають привід пишатися нашим незламним українським народом. Єдиним народом.

Звісно, героїчна оборона Чернігової області – факт легендарний. Після того, як сіверські воїни вигнали ворога з Чернігівщини, буквально того ж дня і розпочався процес відновлення та зализування ран.

Безумовно, є фінансові та безпекові нюанси, але чекаємо, поки здобудемо повноцінну перемогу на всеукраїнському полі бою. Ці процеси мають тривати паралельно.

Перемогу треба наближати на всіх фронтах.

Війна показала, що біда стосується всіх.

У нас точно не так, як у фейковій недодержаві, де «сваїх не брасають». Війна показала, що тільки разом ми здатні перемогти та відбудувати Україну.

Відновлений міст через Десну, який був знищений у період активних бойових дій на Чернігівщині

Яскравий приклад.

Жінка з Чернігова, яка ще вчора ховалася від ворожих обстрілів у холодному темному та сирому підвалі майже без їжі та води, нині збирає серед знайомих повен бус продуктів і речей для постраждалих із мікрорайону Бобровиця та Новоселівки.

Хлопчик із села кілька місяців збирав копійку до копійки і передав тисячу гривень на ЗСУ. Щоб тільки наші скоріше ворога додушили.

Одразу почали відбудовувати зруйновані дороги та мости. І не просто відбудовувати. Наприклад, по одному з північних напрямків перед мостом для цивілізованого руху і зручності встановили світлофор та габаритні рамки.

Звісно, період фонтанів на кожному кроці наразі призупинився, але, попри всі труднощі, ми назавжди європейці. Якщо ми прагнемо навіть у війну підтримувати порядок і приділяємо значну увагу естетиці, то основна мета росіян – привезти додому з війни («із спецаперації») трофей – пральну машину. До речі, не варто дивуватися тому, що всі орки-мародери з українських домівок тягнуть додому в Московію пральні машини.

А як інакше?!

Агент КДБ «Бліда міль» (а нині – президент Росії Владімір Путін) тривалий час жив

**Дитячий блокпост у селі Кучинівка прикордонної
Сновської громади.
Діти все літо збирали кошти на ЗСУ**

Владімір Путін – агент КДБ під час служби в Німеччині, 1985-1989 рр.

у Східній Німеччині. Стосовно прізвиська «Бліда міль», то так Путіна називали під час навчання і потім вже під час роботи.

У Східній Німеччині він займався переважно шпигунством і вербував представників великих міжнародних компаній. Так ось, КДБіст Путін після розвалу Берлінської стіни (в 1989 році) змушений був тікати з Дрездена до рідного Ленінграда. І додому разом із родиною він привіз що? Правильно. Пральну машину. Про цей факт з посиленням на російську ліберальну журналістку Марію Гессен розповідає видання «ВВС».

Два кардинально різні народи.

Весь цивілізований світ має зробити важливі висновки. Росія в класичному розумінні – терорист номер один. А лідер росіян – класичний фашист.

Росія – апріорі не країна. Це величезний шматок території, на якій проживають завойовані народи. Деякі з них сліпо вірять своєму вожаку.

І цьому вожаку вдалося переконати своїх безхребетних блазнів, що сусідня Україна – не цивілізована миролюбна європейська держава з колосальним потенціалом, а секта небезпечних нацистів. Але повторюся – виявляється, насправді лідер московитів сам неабиякий прихильник фашизму.

Стежки Геббельса і патріарх російсько-го фашизму

Владімір Путін десятиліттями успішно крокує фашистською дорогою гітлерівського пропагандиста Геббельса. Ось вам кілька цитат сподвижника фюрера:

«Брехня, повторена тисячу разів, стає правдою». «Дайте мені засоби масової інформації і я з будь-якого народу зроблю стадо свиней». «Найгірший ворог будь-якої пропаганди – інтелектуалізм».

Іван Ільїн – патріарх російського фашизму

Нічого не нагадує?

Мало хто знає, але колись давно в імперських духовних болотах російської імперії жив такий собі публіцист, професор, філософ Іван Ільїн. Цього мислителя називають патріархом російського фашизму. Не жартую.

Народився цей «діяч» у 1883 році аж у Москві. Ріс, зростав, творив. Парадокс, але за свої філософські «творіння» Ільїна тоді вигнали з Московії. Навіть мало не розстріляли. Спершу він співав оди Гітлеру та Муссоліні в Німеччині, а потім вшився до Швейцарії. Там і помер у 1954 році. Запам'ятайте важливий нюанс – помер у Швейцарії.

Рухаємося далі.

Не буду описувати біографічне павутиння та основні світоглядні вірування прихильника фашизму на ім'я Іван. Якщо коротко, то рускій Іван Ільїн був непримиреним монархістом, топив за концепт авторитарної православної держави як єдності духовного і політичного, тяжкий хрест «православної воїна», змушеного чинити зло, аби затвердити добро.

Нічого не нагадує?

А тепер найцікавіше.

Виявляється, фашистська філософія Ільїна лежить в основі «імперської» діяльності Путіна. Лідер-терорист рашистів не лише періодично цитує Ільїна, він будує модель

Пам'ятник Івану Львину в Єкатеринбурзі

свого правління на основі його фашистських праць. Більше того, очевидно, що Путін в особі Ільїна побачив для себе морального авторитета і щось на зразок ідейного ідола.

У 2005 році прах Івана Ільїна зі Швейцарії був перевезений до Росії і відбулося перепоховання на кладовищі Донського монастиря. Причому надгробок був встановлений за особисті кошти Путіна. Це показовий вчинок.

Упродовж 1993-2008 рр. у Росії вийшли 28 томів творів патріарха російського фашизму. Ці книги в Кремлі «наполегливо рекомендують» читати всім можновладцям.

Путін періодично в публічних промовах цитує Ільїна.

У Санкт-Петербурзі започаткували Православний юридичний фонд імені Ільїна. У 2013 році на базі Державного університету морського і річного флоту ім. адмірала Макарова та Санкт-Петербурзької духовної академії започаткували Міжнародну науково-практичну конференцію «Ильинские чтения».

Нині цитати з праць публіциста-фашиста запроваджені в обов'язкових завданнях для єдиного державного іспиту в Росії.

Виникає логічне запитання.

Хто фашисти?

Від кого треба захистити Європу і весь демократичний світ?

Про боротьбу після війни і справжніх українців

«Війни виграють не генерали, війни виграють шкільні вчителі та парафіяльні священники». Ці слова належать Отто фон Бісмарку – німецькому державному діячу. Прочитайте ще раз ці слова. **«Війни виграють не генерали, війни виграють шкільні вчителі та парафіяльні священники».**

Це алегорична і певним чином філософська фраза. Адже ми чітко розуміємо безапеляційну істину – війни виграють таки військові. В нашому випадку – це героїчні Збройні Сили України та інші збройні формування, які стали на захист держави.

Але варто зауважити, що слова Бісмарка мають надзвичайно вагоме значення.

Пригадайте, як «коригували» шкільні підручники з історії в період правління Януковича і його освітнього посіпаки Табачника.

Пригадайте, яким контентом нас «годували» десятиліттями з екранів телевізора. Парадокс, але ворожа пропаганда роками лилася навіть з українських телеканалів.

Скільки української зброї порізали-знищили-продали за період незалежності. Про ядерний потенціал навіть згадувати не буду. Україну цілеспрямовано робили слабкою і незахищеною.

Чи були випадковими численні вибухи на складах боєприпасів (зокрема й на Чернігівщині)? Чи ми вже забули про це? До речі, цікавий факт – у період правління Януковича було вирішено ліквідувати кілька найбільших військових частин на території Чернігівської області. Не варто забувати, що область прикордонна. Ці частини врятували буремні події Революції Гідності.

Окрема історія – проповіді і ворожа риторика в церквах московського патріархату. Ворог готувався серйозно.

До речі, для розуміння ситуації з колабораціонізмом і ворожою агентурою – на Чернігівщині до суду (за рік) направили 16 проваджень у справах проросійських агітаторів.

Також пригадайте байки про «притеснення рускагаварящів» українців. Дуже влучними є слова українського історика Володимира В'ятровича про мову та національний вибір.

«Хто такі українці? Національний вибір передбачає прийняття певних національних правил гри. Бути українцем – це прийняти як свої національні традиції в культурі і навіть трохи в побуті. І так, прийняти (чи зберегти) мову, яка найчіткіше відокремлює одну національну групу від іншої, позиціонує її серед інших, бо є найкращим інструментом збереження особливостей національної культури.

У випадку України саме мова – це голов-

ний маркер, який відрізняє нас від сусідньої російської нації. Тому для нас мова відіграє визначальну роль у процесі формування та розвитку нації, якому личить маркетингове гасло: «Позиціюйся або зникни». Народжений в Україні, в українській родині (тобто тій, яка приймає мову, традиції, погляди на минуле і бачить спільне майбутнє) стає українцем за замовчуванням. Наявність в особі українського паспорта – не обов'язкова ознака її української національності, і навпаки – його відсутність не заперечує такої можливості. Історія України – це насамперед історія українців».

Чудові змістовні слова.

Нині головною залишається наша священна місія – перемога і визволення усіх українських територій, звичайно ж, з українським Кримом. Хоча не варто відкидати такого варіанту, що півострів може стати геополітичним буйком в процесі подальших перемовин.

Війна не може тривати вічно. Але варто розуміти – не чекайте швидкого щастя. Буде дуже складно. У нас попереду виснажлива багаторічна боротьба. Навіть після перемоги на воєнному фронті, буде тривала кровопролитна війна на інших фронтах: культурному, освітньому, духовному.

Головне для кожного з нас – бути справжніми українцями, а не лише за паспортом.

ГОЛОВНЕ
ДЛЯ КОЖНОГО
З НАС – БУТИ
СПРАВЖНІМИ
УКРАЇНЦЯМИ,
А НЕ ЛИШЕ ЗА
ПАСПОРТОМ

ЗМІСТ

Передмова.....	3
РОЗДІЛ I	
Початок війни. Хронологія. Основні бої.....	9
РОЗДІЛ II	
Злочини російських окупантів на території Чернігівської області.....	84
Обстріляна багатоповерхівка у Чернігові: злочин російського танкіста Кулікова.....	84
Збитий під Черніговом: злочинець-вбивця пілот Красноярецв.....	98
Терористичні авіаудари по житлових будинках і масові вбивства мирних чернігівців.....	107
РОЗДІЛ III	
Ягідне: концтабір у шкільному підвалі.....	113
РОЗДІЛ IV	
Боротьба триває.....	142
У кожної нації свої хвороби. У Росії – невиліковна.....	142
Один із цинічних міфів: росіяни й українці – єдиний народ.....	150
Стежки Геббельса і патріарх російського фашизму.....	157
Про боротьбу після війни і справжніх українців.....	161

ЧЕ line

ТОВ «ЧЕЛАЙН МЕДІА ГРУП»
(068) 188 07 25; chernihiv.tv@gmail.com; www.cheline.com.ua
14000, м. Чернігів, проспект Миру, 20

ТОВ «ВД «Дакор» Свід. ДК № 4349 від 05.07.2012
(067) 153-96-73; vd_dakor@ukr.net; www.dakor.kiev.ua
04073, м. Київ, просп. Берестейський, 56
